

د. شوکریه رهسول

ته کنیکی گیارانه وه

له چیرۆکه کانی (مارف بهرزنجی) دا

د. شوکریه ره سول

ته کنیکی گيرانه وه

له چيروکه کانی (مارف به رزنجی) دا

* ناوی کتیب: ته کنیکی گپړانه وه له چپرۆکه کانی (مارف به رزنجی) دا

* بابه ت: لیکۆلینه وه

* نووسینی: د. شوکریه ره سول

* له بلاوکراوه کانی لقی که رکووکى یه کیتیى نووسه رانی کورد- 12

* دهرهینانی ناوه پۆک و بهرگ: فههد شوانی

* چاپی یه که م - ۲۰۰۵

ژماره ی سپاردن (۲۹۸) سالی ۲۰۰۵ز

چاپخانه ی وهزاره تی په روه رده / هه ولیر

پيشه‌كى:

ئەگەر بە وردى پروانىنە ھونەرى چىرۆكى كوردى تا دەيەى
ھەفتاكان دەيىن لىكۆلېنە ۋە لە زۆربەى چىرۆكنووسان و لايەنە
ھونەرىيەكانى چىرۆكەكان كراۋە... بەدەگمەن لە ناو ئەمانەدا
ئاۋر لە چىرۆك و بەرھەمەكانى (مارف بەرنجى) شەھىد-پشكۆ-
نەدراۋەتەۋە... ھەر بۆيە ۋەك پىۋىستى ئەم بابەتە ئاۋرمان
لە لايەنىك لە تەكنىكى چىرۆكەكانى داۋەتەۋە ئەۋىش (تەكنىكى
گىرآنەۋە) يە.

ھەلبىزاردنى ئەم بابەتە لەبەر دوو ھۆ بوۋە ئەۋىش:

- ۱- زىندووكردنەۋە ئاۋردانەۋە لە چىرۆكەكانى مارف
بەرنجى و تەكنىكى گىرآنەۋە.
- ۲- تاكو ئىستا ھىچ نووسەرىك ئاۋرى لە بەرھەكان و
شۋىنى مارف بەرنجى ۋەك شاعىرو چىرۆكنووس نەداۋەتەۋە لە
كاتىكدا كە سەرجم بەرھەمەكەى بە پوختەكراۋى لە سالى
۱۹۹۳ لە لايەن سامان مارف بەرنجى و (عومەر مەعروف
بەرنجى) ساغ كراۋەتەۋە.

ناوەرۆك:

- پيشهكى:

تەوهرى يەكەم: كورتەى ژيان و بەرھەمەكانى مارف بەرزنجى لە
رووى چالاكى رۆشنىرى وشوئىنى ئەم چىرۆكنووسە لە دەيەى
پەنجاكاندا.

تەوهرى دووهم: تەكنىكى گيپرانەوہ لە چىرۆكەكانى مارف
بەرزنجى دا.

باسى يەكەم: تەكنىكى گيپرانەوہ وەك بنەمايەكى ھونەرى.

- جوړو شيوہەكانى گيپرانەوہ.

- نموونەى چىرۆكەكان.

- باسى دووهم: شىووزى گيپرانەوہ لە چىرۆكەكانى مارف

بەرزنجيدا.

- ا/ شىووزى راستەوخو.

- ب/ شىووزى نا راستەوخو.

تەوهرى سىيەم: مەبەست و ھويەكانى گيپرانەوہ

باسى يەكەم: ۱- وەسف. ۲- گفتوگو.

- دايەلوگ

ا/ دايەلوگ

- مۆنۆلوگ (خۆدواندن).

- مۆنۈلۈڭى ناوۋەۋەى راستەۋخۇ
 - مۆنۈلۈڭى ناوۋەۋەى نا راستەۋخۇ
 - مۆنۈلۈڭى تەداعى
 - شەپۈلى ھۆش
- باسى دوۋەم: ھەندى تەكنىكى تىرى گىرآنەۋە.
- ۱- چاپتەركردنى چىرۇك.
 - ۲- ھەۋالى رادىيۈى.
 - ۳- گەرانەۋە بۇ رابردوۋ ھىنانە پىش چاۋ.
 - ۴- تەكنىكى يەك دەنگى (مۆنۈفۈنى).
 - ۵- تەكنىكى فرە دەنگى (پۈلىفۈنى).
- بۇ ھەرىيەكىك لەم تەۋەرو باسانە بەپىي لايەنى نەزەرى و پىراكتىكى چىرۇكەكانمان پىراكتىزە كردوۋە.
- لە كۈتايىدا بە ئەنجام و خىستنەپروۋى سەرچاۋەكان كۈتايىمان بە باسەكە ھىناۋە.

تەوھرى يەكەم:

باسى يەكەم:

(كورتە يەك لە ژيان و بەرھەمى رۇشنىبىرى مارق بەرزنجى)

باشترىن سەرچاۋە كە گەلى راستىمان بۇ روون دەكاتەۋە (ژيان نامە)ى مارق بەرزنجى خۆيەتى كە بە دەست خەتى خۆى مېژوۋى ژيانى لە گرتووخانەى بەغدا لە سالەكانى ۱۹۶۰ - ۱۹۶۱ نووسىۋەتەۋە^(*) ئىمە ھەندى لايەنى بە كورتى لىى دەدوۋىن.

- مارق بەرزنجى كورپى شىخ عبدولكەرىمى كورپى برا گەورەى شىخ ھەسەنە كە بە (شىخ حسين)ى شەھىد ناۋ ئەبرىت. لە ناحىەى قادر كەرەم سالى (۱۹۲۱) لە دايك بوۋە... ھەر لە مندالىيەۋە دايكى دەمرى و لاي باوك و باۋەژن گەورە دەبى و برىنى بى دايكى لە دەروونىا ساريژ نابى تا ئەۋكاتەى ياداشتى خۆى نووسىۋە، بە وردى ئەمەى روون كردۆتەۋە.

^(*) مارق بەرزنجى ژياننامەى خۆى بۇ د. مارق خەزىنەدار بىۆ مۆسكۆ نارېوۋە شەۋىش پاش گەرانەۋەى بە سى زنجىرە لە ژمارەكانى ۲-۳ دەفتەرى كوردهۋارى سالى ۱۹۷۰ او ژمارە ۴۱ى رۆژى كوردستان سالى ۱۹۷۶ بىلوكردۆتەۋە (بېروانە سەرچەم بەرھەمەكانى مارق بەرزنجى شەھىد - كۆكردنەۋە رىكخستنى - سامان بەرزنجى و عومەر مارق بەرزنجى - ھەولېر ۱۹۹۲ ز ل ۴۳).

- مارف بهرنجی هر له مندالییهوه تا گه وره بوونی له ناو
کیشه و ململانیدا بووه به چاوی خوئی چهوسانه وهی کوردو
بنه ماله که یان به دهست ئینگلیزو رژیمی پاشایه تی بینیه که
گهرهش بوو ئەم گیرمه و کیشه و گرتن و بردنی، چوو ناو کوپری
سیاسهت و هر له سالانی چله وه تا له سیداره دانی له زوربهی
خویشاندانه کاندایه ریزی پی شه وه بووه و دژی رژیمی
پاشایه تی خهباتی کردوه.

سالانی (۱۹۴۴ - ۱۹۴۵) که له کۆلیجی (حقوق) ده بی
چالاکیه کی چاکی له بواری سیاسهتدا نواندوه.. له سالی
(۱۹۴۸) که کۆلیجی (حقوق) ته واو کرد، له که رکوک ده بی به
پاریزهرو ئیتر سیاسهت و نه بوونی و نه داری تووشی گه لی
گیرمه و کیشه ی دهکات به تایبه تی باوه پری ناشتی خوازانه و
پالپشتی چینی کریکارو جووتیار هینده ی تروره ی بهرز
کردبوو، به زوریش له کاره که یدا (ده عوای) جووتیارانی
وهرده گرت.. مارف بهرنجی به هوی سیاسه ته وه چه ندین جار
ده گیری و تووشی گرتووخانه ده بی و پاش شوپشی ۱۴ ی
گه لایوژی ۱۹۵۸ بوو به سکرتهیری ناشتی خوازانی که رکوک و
ئه ندایه ئه نجوومه نی نیشتمانی و سه روکی شاره وانی
که رکوک.. پاش مانگ و نیویک به هوی (فیتنه ی که رکوک)
گیرایه وه و له روژی یه که م ئاههنگی جه ژنی سالانه ی شوپشی

۱۴ی گەلاویژی ۱۹۵۹دا بەماددەى (۸۰)ى قانونى عقوباتى بەغدا درا بە عورفى كە سزاكەى خنكاندن بوو. (گوايه ئهوه سەرۆكى هەلگیرساندنى ئەم كارە بووه)^(۱).

لە رۆژی ۱۹۶۳/۶/۲۳دا دواى چوار سال زیندانى لەگەل براکەى شیخ حوسین و دەستەیهك لە هاوئەلەکانى لە کەرکوک لەلایەن رژیمی بەعسەوه تەنڤیزی لە سیدارەدانى دەدرى و شەهید دەکرى.

وەسیەتنامەیهكى كورت و چرى بە زمانى عەرەبى بو خیزان و دۆست و خزم و منالەکانى دەنیرى^(۲).

جوانترین وتەى ئەوه بوو (ئیمە ئەگەر گولیش نەبین ئەبین بە گل بو گول).

(۱) سەرچەم بەرھەمەکانى مارف بەرزنجى شەهید... ل ۵۴.

(۲) هەمان سەرچاوه..... ل ۴۲۹.

مارف بەرزنجی و بەرھەمەکانی

مارف بەرزنجی وەك سیاسەتەدارێك دەوری خۆی لە بواری كۆمەلایەتی بینووە و ئەنجامەكەشی قوربانیدانی بوو لەو خەباتە درێژخایەنەدا. سەرباری ئەم لایەنە لە بواری رۆشنیاریدا ناوبراو وەك ئەدیبێك خاوەن داھێنانی ھزری بوو چ لە بواری شیعری دانانیدا چ لە بواری چیرۆکنووسین و وەرگێراندا دەوری بینووە. مارف بەرزنجی ھەر لەسالانی چلەوھەولیی بۆ وەرگێردنەوێ بەرھەمەکانی داو، بە تایبەتی لە ساڵی ۱۹۴۲دا بە ھاریکاری (شاكر فەتاح) لە ناحیەیی قادر كەرەم توانی رۆژنامەییەکی ھەفتانە بە ناوی (باسەرە) دەرێكەن لەو رۆژنامەییەدا مارف بەرزنجی بەرھەمی بە نازناوی (ناسراو) یان (بەرزنجی) بۆ وەرگێردۆتەو (دەتوانین رۆژگاری تەقینەوێ كانیای رونی شیعری بۆ وەرگێردوێ مارف بەرزنجی ببەستینەوێ) بە كات و سەر دەمی دەرچوونی گوڤارە سەنگینەکانی وەك (ھیوا - شەفەق - روناھی) و دواتریش رۆژنامەیی (ئازادی) كە وەك شاعیریکی ناسراو دەرێكەوتوو بە نازناوی (پشكۆ) وە ھاتە كۆری شیعری راستەقینەوێ^(۳) لە بواری چیرۆکنووسیشدا ھەول و كۆششی بۆ

(۳) مەمان سەرچاوە..... ل ۱۱-۱۲.

ناوهرآستی په نجاكان دهگه پښته وه. هه روه ها به درچوونی گوڅاری
 (شهفهق) له سه رته ای سالی ۱۹۵۸ د دروازه یه کی رووناکتری بو
 کراوه ته وه به مه بهستی بلاوکردنه وهی به ره مه کانی و خو
 خه ریککردنی سه رومر بو هم هونه ره که خاوه نی شیوازیکی
 تایبه تی بووه^(۴) مارف به رزنجی سه رباری هم لایه نه دهستیکی
 بالای له بواری ره خنه و لیکولینه وهی نه ده بی هه بووه که ره خنه ی
 له به ره می شیعی (کامه ران موکری) گرتووه له گهل کتیبه که ی
 عه بدولر ه زاق بیمار (شانوی کوردستان) و (مهم و زین) ی
 (نه حمه دی خانی) که هه ژار به شیوه ی موکریانی کردوویه به
 شیعر. هه روه ها له هونه ری وهرگیړانیشتا دهستیکی بالای له
 وهرگیړانی شیعیرو هونه ری چیروک... هه بووه. سه رباری هم
 چالاکیانه له بواری روژنامه گه ریئیدا دهستیکی بالای هه بووه. به
 تایبه تی له گوڅاری (شهفهق) دا وه ک نووسه ریکی شاره زاو به
 توانا به ره مه کانی تیا بلاوکردو ته وه، به گشتی سه رجه م
 به ره مه کانی مارف به رزنجی بریتین له: (شیعر، وتار، چیروک،
 شانوگه ری، نامه ی تایبه ت، وهرگیړان، ورده بابته). شایه نی
 باسه شه هید مارف به رزنجی له بواری نووسیندا هم نازناوانه ی
 به کاره ی ناوه (ناسراو، به رزنجی، پشکو، شوان) و هه ندی

(۴) مهمان سه رچاوه ۱۸ ل

نووسینی تری به ناوی خۆیه وه بلاوکردۆته وه .. له گوڤاری
(شهفهق) دا وهك هەر ئەدیبکی ناسراو گوڤهیهکی به ناوی (ئەلف
با) هه بووه و تاری سیاسی و ئەدەبی و کۆمه لایه تی به ناوی
(شوان) بلاوکردۆته وه . بهم هۆیه ماری به رزنجی شههید وهك
نووسهرو ئەدیب و پیشکەوتنخواریك و وهك سیاسه تمه داریکی
کورد دهواریکی گهورهی له بواری فیکری و ئەدەبی و هونه ریدا
بینیوه تا شههید کردنی دهست بهردانی قه له مه که ی له پیناو
خزمه تکردن به رنه داوه .

شوینی مارف بهرزنجی و

تهکنیکی چیرۆکنوو سین له ناو چیرۆکنوو سانی سالانی په نجاکاندا

- چیرۆکی کوردی له ناوهراستی په نجاکاندا وهك هونه ریک چهند ههنگاو یکی پیشکه وتوانه ی نا به تایبه تی به ده رکه وتنی ههندی گوڤاری خزمه تگوزاری وهك (پیشکه وتن - شهفه ق - هیوا) که ده رگایه کی رو شنیریان خسته سه ر پشت بۆ نوو سه ران و پشتگیریان له ریگای بلاو کردنه وه ی به ره مه کانیا ن^(۱) به لئ چیرۆکه کانی ئەو سه رده مه ره نگدانه وه ی باری سیاسی و کۆمه لایه تی کورد بوون... لهو سالانه دا تا شوپشی ۱۴ گه لایوژی ۱۹۵۸ جووتیارانی کورد رووبه رووی ده ره به گه کان و رژیمی پادشایی رایه پینی قوتابیان رایه پینیان کرد، حیزب و دهسته و نیشتمان په ره ران له رایه پینه کاندای رۆلی شیاوی خویان بینی... ده رگای گرتووخانه کان کرانه وه... به ره ی نیشتمانی به ره یه کی یه کگرتوو بوو بۆ هه لگی سانی شوپشی ۱۴ گه لایوژی ئەم باره سیاسی و میژوو و کۆمه لایه تییه له به ره مه

(۱) لیکۆلینه وه ی بیبلۆگرافیای چیرۆکی کوردی - عومەر مه عروف بهرزنجی. به غدا ۱۹۷۸. ل ۵۷ - ۷۶.

چیرۆکنووسانی ئه‌و قوئاغه به‌زه‌قی ره‌نگی داوه‌ته‌وه.
 چیرۆکنووسانی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ش به‌گشتی له‌ به‌ره‌ی گه‌ل بوون.
 به‌چه‌کی وشه‌ په‌رده‌یان له‌ رووی ره‌شی رژی می‌کۆنه‌ په‌رست
 هه‌لداوه‌ته‌وه^(٢) یه‌کی له‌و چیرۆکنووسانه‌ی ئه‌و سه‌رده‌مه‌ که
 ته‌وه‌ره‌ی باسه‌که‌کانی گرتۆته‌وه‌ چیرۆکنووس مارف به‌رزنجی
 شه‌هیده‌ که‌ چیرۆکه‌کانی ره‌نگدانه‌وه‌ی واقعی کۆمه‌له‌که‌ی بووه‌و
 ده‌وری نووسه‌ر له‌ وشیارکردنه‌وه‌و ره‌خساندنی زه‌مینه‌یه‌کی
 دیموکراسیدا ده‌بینی و له‌لایه‌کی تره‌وه‌ توانای بۆ چیرۆکنووسین
 و دارشتنه‌وه‌ی ده‌رده‌کانی کۆمه‌لایه‌تی و ده‌وری ده‌ره‌به‌گ و ئاغا
 له‌ چه‌وساندنه‌وه‌ی گونده‌کاندا ده‌خسته‌پروو.

به‌لێ مارف به‌رزنجی له‌ ناوه‌پراستی په‌نجاکاندا ده‌سته‌ی
 سییه‌می چیرۆکنووسانی کورد پیک ده‌هینی له‌ هه‌موویان
 ناسراوتریش (مه‌ره‌م ئه‌مین و مه‌مه‌د مه‌ولود (مه‌م) دوکتۆر
 جه‌مال نه‌به‌زو جه‌لال مه‌حمود عه‌لی و جه‌مال بابان و ئه‌مین میرزا
 که‌ریم و مارف به‌رزنجی) یه‌ سه‌ره‌تای خۆخه‌ریککردنی مارف
 به‌رزنجی به‌ چیرۆکی هونه‌رییه‌وه‌، هه‌ول و کۆششی به‌رده‌وامی
 له‌م بواره‌دا بۆ ناوه‌پراستی په‌نجاکانی ئه‌م سه‌ده‌یه‌ ده‌گه‌رپه‌ته‌وه‌...
 ئه‌م چیرۆکنوو سه‌ له‌ به‌ره‌مه‌کانیدا خاوه‌ن شیوازیکی تایبه‌تییه‌و

(٢) چیرۆکی هونه‌ری کوردی - حسین عارف... ل ١٠٠.

بروایه کی سه پومپی به ریبازی ریالیستی هه بووه و که رهسته و
ناوه پۆکی بابته تکانی له به سه رهات و رووداوی خۆمائی
هه له هینجاوه^(۱۷)

(۱۷) پروانه: سه رجه می به ره مه کانی مارف به رزنجی شه مید..... ل ۱۸.

تاقى كردنه وهى چيرۆكنووسين لاي - مارف به رزنجى -

تاقى كردنه وهى چيرۆكنووسى مارف به رزنجى به هوى گوڤارى (شه فەق) وه زياتر نووسەر ناسرا وهك خوى دهلى (به هوى گوڤارى (شه فەق) وه ماوهى ئه وهم بوو كه زۆرتر خوو بدهمه نووسين له سهره تاوه مامۆستا عه بدولسه مه د خانه قاو كه ميك مامۆستا ئيبراهيم ئه حمه د يارمه تياندام به تايبه تى له نووسيني چيرۆكى (ئاوازو كه باب*) دا كه له شه فەقدا بلاو كرايه وه... پاش ئه وه دهستم كرد به خويندنه وه له سهر فهنى چيرۆكنووسين چيم دهست كهوت له سهر چيرۆك خويندنه وه.. زۆر كه لكه له كتيبه كانى دكتور محمه د يوسف نه جم (فن القصه) و (القصه فى الادب العربى) و كتيبه كهى دوكتور ره شاد روشدى (فن القصه القصيره) و كتيبه نايا به كهى لاگوس پاگرى كه (دورينى خه شه به) كردوو يه تى به عه ره بى (فن الكتابه المسرحيه) م وه رگرتوو و چيشم دهست روشتنى له خويندنه وهى چيرۆك دريخيم نه كردوو (1).

* چيرۆكى ئاوازو كه باب له ژ 2ى شوياتى 1958ى گوڤارى (شه فەق) بلاو كراوه ته وه.

(1) برونه سه رجه مى به ره مه كانى مارف به رزنجى... ل 56 - 57.

- بهم چه‌شنه مارف به‌رزنجی له تاقیکردنه‌وهی چیرۆکنووسین
 و بلاوکردنه‌وهی چیرۆکه‌کانی دهدوی. له تازه‌کردنه‌وهی
 شیوازی ته‌کنیکی نوی و سوود وەرگرتنی له ئەده‌بی عەرهبی و
 ئەده‌بی ئەوروپی دهدوی. وینە‌ی نوی له چیرۆکه‌کاندا دهنه‌خشان
 و موعاده‌له‌یه‌کی ره‌مزی چیرۆکی (شه‌تل) بۆ کۆماره‌ ساواکه‌ی
 ۱۴ی گه‌لاویژو ئامانج و هیواو ریک‌خراوه دیموکراسیکانی وه‌ک
 شه‌تل و نه‌مام سه‌ریان دهره‌ینا له‌گه‌ل قوتابیه‌کانی تردا وه‌ک
 شه‌تل و ابوون). چیرۆکنووس له چیرۆکه‌کانیدا خه‌یالکاری تیا
 کردووه نه‌ خه‌یالی روون به‌لکو که‌ره‌سه‌و رووداو له واقع
 وەرگرتن و خه‌یالکاری تیا کردن تا له رووداویک جه‌وه‌ریکی
 شاراوه دهربخه‌ین و مه‌غزایه‌کی لی وەرگرین وه‌ک له چیرۆکی
 (جه‌ژنیکی شادی)* دا خه‌یالکاری تیا به‌کاره‌یناوه (هه‌ژاران زوو
 نامرن... نامرن...)^(۲).

- مارف به‌رزنجی له هونه‌ری چیرۆکدا پیتیکی بالای بووه
 باشتین به‌لگه‌ ئەو وتاره‌یه به‌ ناوی (تیشکیک سه‌باره‌ت به
 هونه‌ری چیرۆکنووسین) که سه‌رچاوه‌ی باسه‌که له چه‌ندین
 چیرۆکنووسانی عەرهبه‌وه وەرگرتووه و شاره‌زایی خوی له‌و

* له ژ ۲۳ی ته‌مووزی ۱۹۶۱ی گۆڤاری هیوا بلاوکراره‌ته‌وه.

(۲) هه‌مان سه‌رچاوه. ل ۵۷-۵۸.

بواردا دەر خستووہ بہوہی ئہو سہرنجانہی دہربارہی تہکنیکی
 چیرۆک باس دہکات وەک (چیرۆک گێرآنہوہی رووداوہ)،
 (رووداوہکانیش لہ کەسەوہیہو ئہو کەسانہ یەک جۆر نین، شوین
 و بەستنی کەسەکانی چیرۆک وەک یەک نابن، لہ لایەکی ترەوہ
 نووسەر راماں دہکیشتی بۆ دەرەوہی چیرۆکنووسی سەرکەوتوو.
 (چیرۆکنووسی ہونەر مەند راماں ئەکیشتی لہ گەل رووداوہکانیا..
 ئەمەش چیرۆکنووس بہوہ پی دہگا کە لہ راستی ژینی
 کۆمەلایەتی دوور نەکەویتەوہو ئەبی چیرۆکنووس دەر وون ناس
 بی مەبەستم لہ زانستی سایکۆلۆژیدا ئەبی شارەزا بی... لہ گەل
 ئەوہشدا ئەبی چیرۆکنووس کاریکی وای کردبی لہ چنن و
 ہونینہوہی رووداوہکانی چیرۆکە کە یا باوہری پی بکەن کە ئەو
 رووداوانہ راستن یا دوور نین لہ راست و بوون... ہەلبژاردن
 ہەنگاویکی زۆر بہ نرخہ بۆ ہەموو فەنیک بە تاییبەتی بۆ چیرۆک
 وتویانہ فەن ہەلبژاردنہ، ہونەر مەندی ہەلکەوتوو ئہو کەسە یە کە
 ئەتوانیت شتی باش ہەلبژیری و سەرنجی خەلک رائەکیشتی و
 ہەست و بیریان ئەخەنہ جوولہ^(۱).

ئابەم شیوہیہ مارف بہرنجی وەک شارەزاو لیہاتوو ی ئہو بوارہ
 یە کە یە کە بنەماکانی ہونەری چیرۆکنووسی سەرکەوتووش

(۱) مەمان سەرچاوە.... ل ۲۳۱-۲۳۲.

ديارى دەكات، بەوەى چىرۆكنووس (ئەبى بەشى خويندەوارانى تيا بەھيلىتەوہ تا ئەويش بىرى خوى كەمى لەگەليا خەريك بكاو رەمزەكانى بە مېشكى خوى ھەلبەھيىنى جا ئەوسا ھەر خويندەوارىك بەپيى خوى و لە چاوى خويەوہ مانايەكى ليبدۆزيتەوہ)^(۲).

بە كورتى بەلاى مارق بەرزنجيەوہ ھونەرى چىرۆكنووسين لەوہدايە چۆن بابەتەكە ھەلبژيرى؟ و چۆن بيخاتەپوو؟ و چۆن ويئەى دلگىرو زىندوو بكيشى؟ چۆن ھوو ئەنجام و راستيەكانى ژيانى مروؤقە بدۆزيتەوہ؟ كە ئەمە بە گرنگترين پيويستى سەرشانى چىرۆكنووسى دائەندرى؟

بەم جورە مارق بەرزنجى توانى لە بوارى چىرۆكدا بەسەرکەوتويى بنەماى ھونەرى چىرۆكەكانى دەربخات.. سەربارى ئەم لايەنە چىرۆكنووس لە بوارى شانوو دراماو رۆمانيشدا دەستىكى بالاي بووہو لەم ھونەرەشدا ئەسپى خوى تاقىکردۆتەوہو سەرکەوتوانە بەرھەمەكەى پيشكەش كردوہو وەك (زەوى زەوى خۆمانە) كە چىرۆكىكى شانوييە كەلە چوار

(۲) ھەمان سەرچاوە.... ل ۲۳۳.

* - چىرۆكى (گاي پىرۆز لە ژاى پاشكۆى گۆفارى (الاديب العراقى) مانگى تەمووزى ۱۹۶۱دا بلاو كرلوتەوہ نووسەر لە سەرجمەى بەرھەمەكانيدا رۆژى نووسينى ۱۰/۵/۱۹۵۹ى داناوہ كە لە كەركوك نووسيوويەتى.

پەردە پيىك ھاتوۋە... لە نزيكەوہ نالەى جووتياران و زەبرو
زەنگى دەربەگ و شادبوونەوہى جووتياران بە زەوى و ئاوو
بەروبەمى رەنجيان دەدوى.. ئەم شانۆگەريپپە بۆ ئەو سەردەمەى
خۆى شتيكى تازە بوو.

- بەگشتى مارق بەرزنجى لە بوارى چيروكنووسيدا خاوەنى
گەلى چيروكە كە ھەريەكەيان لە دايك بووى سەردەمى ژيانى
نووسەرەو لە روژگارپكى سنووردارى (۱۹۵۸-۱۹۶۲) دا لە دايك
بوون و لە گوڤارە كوردپپەكاندا بلاوكراونەتەوہ... بە تايبەتى
سەرچەم چيروكەكان بریتين لە:-

- ۱- ئاوازو كەباب.
- ۲- گای پيروژ*.
- ۳- شەتل.
- ۴- جەژنيكى شادى.
- ۵- نامەى سەرسنوور.
- ۶- سەر لە بەيانى نەروۆزيك.
- ۷- بەسەرھاتى قوتابپپەكى پولى چوارەمى حقوق(تەواو
نەكراوہ).
- ۸- مەمەدەفەندى سەرسام.
- ۹- پەيكەرەكەى گاورياغى.

۱۰- مه‌لا برایم . ۱۱- من و براکه‌م* .

* نه‌م چیرۆکانه هه‌ندیکیان له ژبانی نووسه‌رداله گۆفاره‌کاندا بلۆکراوه‌ته‌وه به تاییه‌تی (شه‌ش
چیرۆکی یه‌که‌م) و پاشان نه‌وانی تر له دوا‌ی مردنی نووسه‌ر له سه‌رجه‌می به‌ره‌مه‌کاندا بلۆکراونه‌ته‌وه .

تەوہری دووہم:

تەکنیکی گېرآنەوہی چیرۆکەکان

پیناسەى گېرآنەوہ:

مروؤ رۆژانە رووبەرۆوى چەندین رووداوو بەسەرہات و جارجارەش کارەسات دەبیئتەوہ، جا یەکیک لەو ھۆیانەى بەھۆیەوہ ئەو رووداوانە باس دەکات و بەرامبەرەکی رادەگەییەنیت گېرآنەوہیە، کەواتە دەکری بگوتری مروؤ لە ریگای پەنابردنە بەر گېرآنەوہى رووداوەکانى دوینی ژیانى رابردووی توانای ئەوہى پەیدا کردووە بەردەوامى بە ئامادەبوونەوہیەکی نوئی دوینی خوئی و کەسانى تەربەدات.

جا ئەگەر تەماشای رەگەزى گېرآنەوہ لە چیرۆکدا بکەین دەبینین ئەم رەگەزە وەك خاسیەتیکی بنەرەتى چیرۆک دیارکراوە "چیرۆک: بریتىە لە گېرآنەوہى کۆمەلە رووداویک بە شیوہیەکی ھونەرى کەوا قەومانیک یان چەند قەومانیکى ژیان یان سروشەت دەکاتە ماہى سەرنج راکیشان ە بزواندى ھەستى جوانپەرۆہى و پیگەیاندى لیكدانەوہى گوئگر یا خوینەر بەرامبەر بە ژیان"^(۱)

^(۱) پەخشانی کوردی، عەبدولرەزاق بيمار، بەغدا ۱۹۹۸، ل ۲۶۱.

ئەمەش ئەو دەگەيەنیت كە گىرآنەو دەبى شىۋەيەكى ھونەرى
 ۋەربگرىت و لەلايەن كەسەيەو ئەنجام بەدى و ناراستەي
 ۋەرگريك بەرىت و كەرەستەكەشى گىرآنەو ھى رووداويك يان
 بەسەرھاتىكەو مەبەستىشى وروزاندنى ھەستى ۋەرگرەكەيە
 "ئەو ھى رووداۋەكانىشى لەو شىۋەي ھونەريدا دەگىرپىتەو
 چىرۆكگىرپەو ھى ۋەگەر چىرۆكەكەش نووسرا ئەو
 چىرۆكگىرپەو ھى دەبىتە نووسەر يا چىرۆكنووس و لە
 چىرۆكەكەي دەركىشراۋە" (۲).

جا ئەگەر بەوردى سەرنج بەدەينە بنەماكانى پىكھاتەي جەستەي
 ھەر چىرۆكىك دەبىنن "ئەمپرو گىرآنەو بە يەكىك لە گىرنگىين
 بنەماكانى بيناي ھونەرى تىكەستى ھەر چىرۆكىك دادەنرىت..
 چىرۆكنووس لە گۆشەنىگايەكى دىيارىكراۋەو شتەكان
 دەبىنيت و ھەستىان پى دەكات و ۋەريان دەگرىت" (۱).

گىرنگى بنەماي گىرآنەو لە چىرۆكدا گەيشتوتە رادەيەك لەلايەن
 (ئالان رۇب گىرىيە) بەرىتە پىۋەرى سەرکەوتنى بەرھەمەكە بۆيە
 لەم روۋەو دەلىت " چىرۆكنووسى راستەقىنە ئەو كەسەيە كە

(۱) عالم القصة، بزئاردى فوتور، ترجمه د. محمد مصفى ھوارە، القاۋرە (۱۹۶۱)، ص ۱۶۶.

(۲) بيناي ھونەرى چىرۆكى كوردى، پەريز سابىر، ل ۲۱۵. (نامەي ماجىستىر - زانكۆي سەلامەددىن).

دەزانىت چۆن چىرۆكەكە بگىرپتەوہ^(۲) ھەرۈھە "بايەخ و گرنكى
 ئەم جۆرە تەكنىكە لەو ھەدايە كە بەيەكەم بنەماو پىوھەرى سەرەكى
 دادەنرپت بە تايبەتى بۇ دروست بوون و جياكردنەوہى ژانرە
 ئەدەبىيەكان و جياكردنەوہى چىرۆك لە جۆرەكانى دىكەى
 ئەدەب^(۳).

كەواتە دەتوانىن بلىين كە گىرآنەوہ پردىك لە نيوان
 چىرۆكگىرەوہو خوینەر دروست دەكەن و ئامانجى گىرآنەوہش
 گەياندەن. ياخود گىرآنەوہ دەبىتە ئامرازىك بۇ چىنىنى پىوھەندى
 نيوان ئەو بنەما ھونەرىيانەى تىكستى چىرۆكەكەى لەسەر
 دروست دەبىت...^(۴)

گرنگىدان بەم تەكنىكە واى كردووە نووسەران ھەمىشە بايەخى
 پى بدەن و گۆرآنكارى بەسەر دابھىنن و شىوہو شىوازى جىاواز
 ھەربگىرپت و لە تەكنىكە سادەى گىرآنەوہى مەوزوعى
 چىرۆكگىرەوہى ھەموو شتزان ھەنگاو بنى بەرەو زاتىيەتى
 گىرآنەوہو گۆرپىنى راناوى كەسى سىيەمى تاك (ئەو) بە راناوى
 كەسى يەكەمى (من) ھەنگاو بنىت و ھەستە نادىارو شاراوہ

(۲) عالم الروايه، رولان بورنوف وديالى ئوتوليس، ترجمه نهاد التكرلى، بغداد ۱۹۹۱، ص ۲۷.

(۳) البناء الفنى فى الروايه العربيه فى العراق، شماع مسلم و د. العانى، جامعه بغداد ۱۹۸۷، ص ۱.

(۴) البناء الفنى لروايه الحرب فى العراق، عبدالله ابراهيم علاوى -بغداد ۱۹۸۸، ص ۱۶۱.

پہنگ خوار دووکانی بہ بی پھر دہو بہ شیوہیہ کی ٹاشکرا
دہربخات.

باسی یه کهم:

جوړو شیوازه کانی چیرۆکگپره وه

خویندنه وهی سه رجه م چیرۆکه کانی مارف به رزنجی،
ده مانگه یه نیتته، نه وهی بلین له نیوان چیرۆکگپره وه و شا که سی
چیرۆکه کاندایه یوه ندییه کی پته و هه یه که رووداوه کانی ناو
چیرۆکه کان دهرده خه ن و شیوه و شوینی چیرۆکگپره وه له
دهره وه و ناوه وهی چیرۆکه که دیاری ده کات، شیوه جیاوازه کانی
چیرۆکگپره وه له ناو گپرانه وه دا ده خاته پروو. کی رووداو
ده گپریته وه؟ چیرۆکگپره وه چون ته ماشای گپرانه وه که ی خوی
ده کا؟ پیوه ندی چیرۆکگپره وه به و که سایه تیانه ی کرداره کانیان
ده گپریته وه چیه؟

چیرۆکگپره وه به پیی پۆلین کردنی (جیرار جینیته) دابه ش
ده بیته سه ر دوو جوړ:

یه کهم: چیرۆکگپره وه یه که له ناوه وه رووداوه کان ده گپریته وه.

دووه م: چیرۆکگپره وه یه که له دهره وه رووداوه کان ده گپریته وه.

(چیرۆکگپره وهی جوړی یه کهم یا پالنه وانیکه به راناوی (من)
چیرۆکی خوی ده گپریته وه. به م مانایه پالنه وان چیرۆکبپریکی
ئاماده یه وه موو شتی ده زانی نه گهرچی ئاماده نییه.

بەلام چىرۆكگىرەۋەى جۆرى دوۋەم كەسىكى شاھىدە بەم مانايە
ئامادەىى ھەيەو رووداۋ دەگىرئىتەۋە^(۱).

رەخنەگرى فەرەنسى (جان بويون) جۆرى پىۋەندى نىۋان
چىرۆكگىرەۋەو كەسانى ناۋ چىرۆك بەم شىۋانە دابەش دەكات:
چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىتزان (چ. گ. <) واتە چىرۆكگىرەۋە لە
شا كەس زىاتر دەزانئىت.

چىرۆكگىرەۋەى ھەمان شىتزان (چ. گ. =) واتە چىرۆكگىرەۋە
ھەندەى شا كەس دەزانئىت.

چىرۆكگىرەۋەى كەم شىتزان (چ. گ. >) واتە چىرۆكگىرەۋە لە شا
كەس كەمتر دەزانئىت^(۲).

چىرۆكگىرەۋەى بى متمانە. واتە زانىارى بە ھەلە بە خويىنەرو
گوئىگر دەدات؟^(۳).

لەتەك راكانى جىرار جىنىت و جان بويوندا رايەكى تودورۇق
ھەيە كە ئەۋىش (بىنن) دەكا بە پىۋەر بۇ جۆرەكانى
چىرۆكگىرەۋە كە بەم جۆرە دابەشيان دەكا:

(۱) تقنيات السرد الروائى فى چوو المنهج البنىوى - يعنى العيد، لبنان ۱۹۹۰. ص ۹۰-۹۱. بناو الروايە.

د. سىزار قاسم، بيروت ۱۹۸۵ ص ۱۸۱.

(۲) بىۋانە بىناى مونەرى چىرۆكى كوردى پەرىز سابىر.. ل ۲۱۷.

(۳) النقد التكبىقى التحلىلى. د. عدنان خالد عبدالله. گ. بغداد ۱۹۸۶. ص ۸۵.

یەكەم: چیرۆكگێڕەوه له پالەوان پتر دەزانى (بیین له پشتهوه
یان له دواوه).

دووهم: چیرۆكگێڕەوه به قەدر پالەوان دەزانى (بیین له گەل...)
سییەم: چیرۆكگێڕەوه له پالەوان كەمتر دەزانى (بیین له
دەرەوه)^(٤).

له جۆرى یەكەمدا كه چیرۆكگێڕەوهى هەموو شتزانە له دواوه یا
له پشتهوه ئاگادارى هەموو رووداوهكانى ناو چیرۆكهكهیه
(دەزانى) چى روودەدات و دەورەكان بەر كى دەكەوى؟ و كارەكان
چۆن دابەش دەكاتە سەر شاكەس و رووداوهكان چۆن دروست
دەبى و چۆن پەرەدەسەنیت.

هەرچى پەيوەندى به شىوازى گێڕانەوهى ئەم جۆره بێت ئەوهیه
راناوى كەسى سییەمى ناديار بەكار دینى^(٥). لەم جۆره
گێڕانەوهیهدا هەمیشە وەرگەر شـوینكەوتوو
چیرۆكگێڕەوهیهكه^(٦) لەمەش گرنگتر چیرۆكگێڕەوهى هەموو
شتزان دەبى رادهى زانیارییهكانى كه به خوینەرى دەگەیهنیت

(٤) تقنيات السرد الروائى فى چوو المنهج البنوي - يمنى العيد بيروت ١٩٩٠. ص ٩١.

(٥) القصة القصيرة نظريا وتطبيقا. يوسف الشارندى - سلسله كتاب الهلال - العدد ٢١٦. مصر ١٩٧٧.
ص ٧٠.

(٦) بینای مونهرى چیرۆكى كوردی... پەرتیز سابیر ل ٢١٨.

دەبىي دىيارى بىكات و سەرنجى خويىنەرىش بۇ چەند زانىارىيەكى
دىارىكرائو رابكىشى^(۱).

جۆرى دووم: لە جۆرەكانى گىرەنەو پىي دەوترىت (بىنن
لەگەل) ئەمەش و چىرۆكگىرەو پىي ھەمان شتزانە كە ئەو شتزانە
دەزانى كە كەسانى ناو چىرۆكەكە دەيزانىت و شوينى
چىرۆكگىرەو پىي لە پىال كەس و رووداوەكانەو بەستراو بە
شوينىكى دىارىكرائو پىي. چونكە تواناي ئەو پىي، بە
ئارەزووى خوى ھەلسوكەوت، لە ئاست شوين و كات بىكات. لەم
جۆرە گىرەنەو پىي دا چىرۆكگىرەو پىي لەگەل رووداوەكان دەوستى
نەك لە پىشتيانەو^(۲).

ئەو راناو پىي بەم جۆرە گىرەنەو پىي بەكار دىت، راناو پىي
پىي بەمى بگوى (من) بە چىرۆكنووس راناو پىي بەمى بگوى
لە چىرۆكەكە پىي بەكار دەپىننىت و خوى دەخاتە شوينى
شاكەسى چىرۆكەكە پىي شوينى پىي بەمى بەمى لاوەكىەكان و بە
زمانى ئەوان دەدوى^(۳) چىرۆكگىرەو پىي ھەمان شتزان ھەر لە

(۱) النقد التكميلى التحليلى. د. عدنان خالد عبدالله. ص ۸۶.

(۲) الاصله والنقد الأدبى فى النقرىه والممارسه. د. موريس ابو نافل. بيروت. ۱۹۷۹. ص ۱۱۸.

(۳) فن القېصه. دكتور محمد يوسف نجم. ص ۷.

ناوه وهی چیرۆکه که دا ده مینیتته وهو که سه کانیش له گو شه نیگای دیاریکرا وه ده بینیت.

جۆری سییه م: له جۆره کانی گێرانه وه ئه وه یه که پیی دهوتری (بینین له دهره وه) چیرۆکگێره وهی ئه م به وار ه ده لئین (چیرۆکگێره وهی که م شتزان) چونکه زانیارییه کانی چیرۆکگێره وه به هوی بینین و بیستن زانیاری ده ست ده که ویت واته سه رچا وهی په یدا کردنی ئه و زانیارییه تهنه ئه م دوو ههسته یه^(٤).

جۆری چواره م: چیرۆکگێره وهی بی متمانه که زانیاری به هه له پیشکه ش به خوینه ر ده کات (له چیرۆکه کانی مارف به رزنجی به دی نا کریت).

به گشتی ئه م جۆره گێرانه وان ه ی سه ره وه ده توانین به سه ر چیرۆکه کانی مارف به رزنجیدا پراکتیزه بکه یین به تایبه تی ئه و چیرۆکگێره وان ه ی له دهره وهی رووداوی چیرۆکه که ده زانیت یا خود ئه و چیرۆکگێره وهی له ناوه وه رووداوه کان ده گێریتته وه به پیی بنه مای بینینه کانی.

* نۆز له ره خنه گره کانی ئه وروپی به تایبه تی به کێکی وه ک تۆدۆفۆف له م جۆره گێرانه وه یه هه ر راناوی که سی به که می بکو (من) به کار نا هینتی به لکو ناماژه به راناوی که سی سییه می نادیار (ئه و) پشت ده به ستی که له وان ه یه له یه ک چیرۆکا به کار به یتریت.

^(٤) بینای هونه ری چیرۆکی کوردی... ل ٢٢٢.

له چيروكه كانى مارف به رزنجيدا شويني چيروكگيره وهى
(هه موو شتران) له چيروكه كانى دياره وهك چيروكى:

- ۱- ئاوازو كه باب.
- ۲- گاي پيرۆز.
- ۳- په يكه ره كه ي گاورياغى.
- ۴- به سه ره اتى قوتابيه كه ي پولى چواره مى حقوق (ته واو نه كراوه).
- ۵- مه لا برايم.
- ۶- مه مه ده فهندى سه رسام.

- ته كنىكى گيړانه وه له چيروكى (ئاوازو كه باب) دا هر چه نده
گيړانه وه له لايه ن يه كيك له كه سه كانى ناو چيروكه كه يه به لام
ئاگادارى هه موو ره هه ندو لايه نه ناديارو شاراوه ي كه سه كان و
ژيانى رابوردويانه ئه وهش واى كردوو كه چيروكگيره وهى
هه موو شتران دهر بكه وى. شاكه سه كان (فلامورز و ميرزا) ن له ژير
ده سه لاتى چيروكگيره وه دان و به ده ستيه وه وهك بووكه شووشه
وان چوڼى بويت وا ده يان جوئينييت و به ره و ئه و مه به ستيه يان
ده بات كه خوڻى ده يه وييت... هه روه ها به جوڻى راناوى كه سى
سييه مى ناديار (ئهو) رووداو و كه سه كانمان پى دهناسينييت كه
كه سه سه ره كه يه كان (فلامورز و ميرزا) يه و كه سه لاوه كه يه كه

(جهموله) يه، چيروكگيرهوه له دهرهوه بههوى شاكه سهوه كه سهكانى پيده ناسينيت و هه موو شتيك دهرباره ي كه سهكان به نيمه راده گه يه ني (ئه م جووته كوره، فلامورزو ميرزا وه كه له شيري جهنگى گه ره كه كه مان بوون به گيانى يه كتر سوور، گه لي كه س و ايان تي نه گه يشت كه زور له پاريزى يه كتر ده گه رين، نه گه ر هه ر كاميكيان به ته واوى به خويا بديا به بي سي و دوو له وهى كه يان ناكا، به لام و ايان دانابوو له وريايى هه ردوو كيان بوو كه خويان به دهسته وه نه داوه)⁽¹⁾

چيروكگيرهوه ي هه موو شتران يه كه يه كه كه سهكان له دهرهوه بو ناوه وهى چيروكه كه پيشكه شمان دهكات نه وه ته به شيوه يه كى راپورت ئاسا له هه موو شوينيكي چيروكه كه ناماده يه و زانياريمان له رووداوو وه سفى كه سهكانى ناو رووداوو كان و ئازايى و جواميري و ترسنوكى و رق نه ستورى كه سهكان دهرده خات و له لايه كى تریشه وه دانيشتوانى گه رهك به هه موو تويزه كان دهرده خات. پاشان چيروكگيرهوه ده چيته ناو چايخانه ي گه رهك، گه لي زانياريمان سه باره ت به شوين و داره شوربيه كان و جوگه له و جوړى يارى كردنى تاوله و دو مينه و پيكدادانى فلامورزو و ميرزاو جهمول و دادگايى كردنى ميرزاو دل

⁽¹⁾ چيروكى (ناوازو كه باب) ... ل ۱۴۶. (سه رجه م به ره مه كانى مارف به رزنجى).

نهرمی میرزاو ریگه گرتنی میرزا له خراپه کاری بو چاکی ئەمانه لای چیرۆکگێرهوهی هه موو شتزان پیشکەش به خوینەر دهکات و به شیوهیهکی چڕو پڕ وهسفی کهس و شوینەکان و دیمەنەکان بهرجهسته دهکات.

سهرباری ئەمانه چیرۆکگێرهوهی هه موو شتزان دهچیتته ناوهوهی کهسهکان به تايبهتی وینهی میرزا که له لایهن فلامورزهوه سهرزهنشت دهکری و نامۆژگارییهکانی وهردهگری، (میرزا چاوهکانی پڕ بوون له فرمیسک، خوینیکی کهم هاته روومهته زهرده لنگه پراوهکهی، تهپری کهوته لیوی بهباری).

سهرباری ئەم لایهنه چیرۆکگێرهوه دهچیتته ناو گیروگرفتهکان و بهدوای چارهیهکدا دهگهپری و دهیهوی بهزاری شاکهسهوه بلی:

(با واز له شهپرو ئازاوه بینین و هوکارهکانی شهپکردن) واته باواز له خهنجر بینین و بیانخهینه موزهخانهوه لهسهه بئهمای خویندنهوهو پڕزگرتن لهگهله یهکه مامهله بکهین.. لیڤه دا چیرۆکگێرهوه خودی نووسهره دهیهوئیت ئەو مه بهستهی خوی دهر بپریت، که کهسی خراپه کارو شهپرانگیز هیچی بههیچ نابی و دهبی واز له خراپه و شهپرانگیزی بهئینیت تا بتوانیت به ئاسوودهیی بزێ (خهنجر بو که باب و تفهنگ بو ئاوان).

- ئەگەر بهووردی سهیری کهسیهتی میرزای شاکهس و ئەو گۆرانا نهی تیا رووی دا بکهین، ئەوا به ئاشکرا مه بهستهی

چيروكگيره و هومان بو ئاشكرا دهبيت... ئه وه تا ميرزا سهره تا
كه سيكى شه رانى و ئازا وه چى بوو به هيز و توانا و ئازايه تى خوى
ده نازيت، به لام چيروكگيره وه كه سيكى وهك فلامورزى لى راست
ده كاته وه تا ته مى بكات و ناچارى بكات واز له شه پر كردن به نييت
و چيتر ئازارى كه سانى ديكه نه دات

ئهم هه لگه پرانه وه يهش ده بيته هوى ئه وهى لاي خه لك
خوشه ويست بيت و ريزى بگرييت. نووسهر له م چيروكه دا ره مزى
به كار هيناوه - خه نجهر بو كه باب و تفهنگ بو ئاواز).

- له چيروكى گاي پيروزدا گي پرانه وه كه له لايه ن چيروكگيره وهى
هه موو شترانه كه ئاگادارى هه لسوكه وتى كه سه كانه و بواريان پى
ده دات گفتوگو بكه ن. ئه مهش بوته هوى ئه وهى له گي پرانه وهى
راسته و خو خوى به دوور بگرى.

- شيخ و ماموستا، شاكه سى چيروكه كه ن و چيروكگيره وه
دوو مه وداى كومه لايه تى ده خاته روو ئه ويش پلهى چينايه تى
شيخ و ماموستا ده رده خات. شيخ و پلهى چينايه تى
ده سه لاتداره خاوه ن زه وى و زارو مسكينىكى زوره .. هه موو شت
به ده ست ئه وه و ديوه خانى هه ميشه قه ره بالغ و هه ريه كه له
ئاشيك لى ده كه ن.. به دلى ده جوئينه وه و به تايبه تى كاتى شيخ
بينى فلاح و ره نجه رى روو له ماموستاي دييه كه ي كرد گومانى
پهيدا كردو دلى له ماموستا رهش كردو ماموستاش نوينه رى

بەرەى نوى و چىنى چەوساوە رىگە رۆشنگەرەو و خەمخورى
بىدەستەلاتان دادەنا تەنانەت دەستى لە تىمار کردنى نەخوشدا
هەبوو... ئەمانە چىرۆگگىرەو وەك شىرىتى سىنەما هەموو
دەرەكان و هەموو كەسە لاوەكىەكانمان وەك (خەلىفە و مەلاو
كوئخاى دى) يەكە يەكە نىشان دەدا، چىرۆگگىرەو كە خودى
(نوسەرە) ئاوا باسى دەسەلاتى شىخ دەكات.

((شىخ لە ناو كۆ دلى سادەو ساويلكەى ئەو هەرىمەدا
پايەيەكى بە روالەت بەرزو بلىندى بۆ خوى گرتبوو. دەست ماچ
کردن و لىشاو شەكرو چاپەزو ئاژەل و پوول و پارەى خۆپايى بە
كارەكەرو نۆكەرى بە نانەزگ بى تۆز لىنىشتن و ئارەق رشتن
خوش خورى و تەپپوشى)).

چىرۆگگىرەو هەموو شت زان زۆر بە وردى وىنەو وەسفى
يەكەيەكەى كەسەكان دەكات سەربارى ئەمەش نەك هەر لايەنى
فىزىكى كەسەكانمان پى دەناسىنى بەلكو چىرۆگگىرەو
ناوەو هەى كەسەكانىش شارەزايەو زانىارىيەكانى بە خوینەر
دەگەيەنى كە دەچىتە ناخى شىخەو و دەلى:

"شىخ لەمەراقا هەرتووكى سمىلى خوى ئەبرد بەدەماو پىشى
ئەخواردەو.. بەلام دەردى دلى خوى بۆ خەلكەكەى دەوروبەرى
خوى دەرنەئەبرى هەر بە ئاخ و ئۆف و هاى و هوو بەبا ئەدا".
تەنانەت چىرۆگگىرەو هەمووشت زان رىگەى گفتوگو بە شىخ

و مامۆستا دەسپیری و رووبەرووی یەکیان دەکاتەووە و ئەنجام مامۆستا بەخۆراگری و (لەسەرخۆو بێدەنگی لەناو کۆپەش و شیفەخۆی رزگار کرد بە دەم ریوێ لەبەر خۆیەو هەر ئەبیوت گای پیروۆز. گای پیروۆز لە هیندستانیش گا دەپەرستن)^(۱).

هەرۆهە دەوری مامۆستا وەک روناکییریك و خاوەن ئەزموون دەردەخات کە دلخۆشی خالۆ حەمە رەشید دەداتەووە داوای خۆراگری لی دەکات و ئەوێ تێدەگەییەنی کە (ئەم دەسگای فروفیالانەش زۆری نەماوە، دادەتەپن و درکی ئازار لە گیانی هەژاران دەرھینری و دنیا یەکسان دەبی و پۆلیسشمان ناوی و خۆمان پۆلیسی خۆمان دەبین...^(۲) ئاوا چیرۆکگێرەو شێخ بەگای پیروۆزی نەخویندەوارەکان دادەنی و بە رووخانی دەزگای دەرەبەگی و دەوری گەل و ژیانیکی نوی دەخاتە پیش چاوی خەلکە تیگەیشتووەکە

– لە چیرۆکی (پەیکەرەکە ی گاورباغی) دا چیرۆکگێرەوێ هەموو شتزان کە لە دەرەوێ چیرۆکەکیە دەسەلاتی بەسەر هەموو لایەنیکدا هەییە بە ئارەزووی خۆی لە دەرەوێ بۆ ناوەو لە ریگە ی شاکیسی چیرۆکەکە (موللاً) رووداوەکان دەگێریتەو،

(۱) چیرۆکی گای پیروۆز... (سەرچەم بەرھەمەکانی مارف بەرزنجی) ل ۱۵۲.

(۲) چیرۆکی گای پیروۆز... ل ۱۵۹.

چیرۆکگێڕهوه ههولێ دهستنیشتان کردنی شوینەکانی ناو شاری
 کهرکوک دهکات و وهسفیکی وردی گهڤهکهکانی (قۆریه و تسعین
 و تهکیهکان) دهکات... نووسەر چاک شارهزای (موللاً)یه و له
 میژهوه ناشنای یهکتربوون... چیرۆکگێڕهوه بهزاری (وسوو)
 باسی شتی تازهی بۆ موللاً دهکرد مه لاش به پێچهوانهوه شتی
 رابووردووی دهگێڕایهوه و زۆر دونیای دیبوو... تهنانته (سالهها
 دهف زهن و دیوانه و کهله و شیتی تهکیه بووه... پرچیکی لوول
 و خاوو چپو پپو تاسهر سی بهنه ی لهسهر یهک پی خوبادان و
 خولانهوه له شهوی ههینیداو بانگی دهکردبوو)^(٢)... بهم جوړه
 چیرۆکگێڕهوه ههموو لایهنهکانی (موللاً) ئاشکرا دهکات که چۆن
 موللاً سهوزهفرۆش بووه و له رۆش بووه و له بازاری قۆریه
 دوکانیکی بچوکی سهوزهفرۆشی ههبوو

کاسبیهکهی بهشی ئهوهی نهکردوو منالهکانی تیرو پۆشته و
 پهرداخ بکات و ههر ههوهس و خهیاڵی لای زیارهتی کهربهلاو
 موریدی شیخ بوو... چیرۆکگێڕهوه خۆی دهخاته شوینەکان و
 ههلوێستی موللاً ئاشکرا دهکات بهوه بهرهکهتیان دهخاته روو که
 نههوو هۆی شیخ خهلیفه ههواس و نه زیارهتی کهربهلاو نهجهف
 بهرهکهتیان نهخسته دوکانهکهی و باریان سووک نهکرد.. ئا ئاوا

(٢) چیرۆکی پهیکهکهی گاوریانی (سهرجهم بهرهمهکانی مارف بهرزنجی)... ل ١٨٠

چيروڭگيڀروهه شارهزاي ههموو لايه نيكي ناو چيروڭكه كه يه و له
 دهره وه بؤ ناوه وهو به پيچه وانوه له ناوه وه بؤ دهره وه ئه وه تا
 ئه وه ههموو ماندوو بوونه ي موللا ئاخري خو ي له ته كي ه و
 حوسينييه دزييه وه... پاشان چيروڭگيڀروهه يه كه يه كه ي
 كه سه كان پي دهناسيني له گه ل و ه سفي ورد ي كه سه كان هر بو
 نمونه (كيماگه ريك) كه خه لكي به ناوي (سه يده ئه فغانيه كه)
 ناويان دهر د پيمان دهناسيني، كه چون خه ريكي جادوو گه رييه و
 (جادووي وا دهناني كه جو به ديوارا سه ر ئه خاو ژن و مي رد ليك
 جودا ئه كاته وه) چيروڭگيڀروهه هه ول ددات ناوه وه ي كه سه كان
 بناسيني و له ريگه ي زانيني كه سيه تي موللا كيماگه ره كه ي بؤ
 دهر كه وت كه جاسوسه ...

چيروڭگيڀروهه له كار ه ساتي (گا و رباغي) ده دوي و دهر ده كه وي
 كه خود ي نووسه ره ده وري له و كار ه ساته دا بو وه. ده وري
 كريكاريكي وشياري له ناو كريكاره كان ي نه وتي كه ركوك
 هه بوو... كه چون خه ريكي دامه زاندي نه قابه ن و داخو ازي و
 خواست و ئاواته كانيان بوون.. كريكاره كان به چه ند زمانيك و
 چه ند نه ته وه يه كه يه كي گرت بوو... كار گه يشتنه مانگرتن و
 خو پيشان دان و كو بوونه وه يان له گا و رباغي... چيروڭگيڀروهه وه ك
 سياسي و روشنيريك هه ول ددات باري ئايديولورثيه تي چيني
 كريكاران و دروشمه كانيان كه به رزيان كرد بوو دهر بخت،

كاره ساتى (گاورياغى) موللای گۆپرى (و پرچه نازداره كهى به يه كجارى به مه كينهى سى نهمرى تى نا) و له داخى ئەم كاره ساته كه ههردەم بۆ (وسوو) دەگىپرايه وه لهو خۆپيشادانانه كرىكاران به شالاوى پۆليس كهوتوون، ئەمانه كاريان له موللای كردو چىرۆكگىپره وه گەلى زانىارى پيشكهش خوينەر دهكات كه له زارى موللای دهگىپرىته وه موللای ههركىز كاره ساتى (گاورياغى) له ياد نه چوو وه ناوه وهى ههژاندوه وه ههميشه داخ له دل بووه ... چىرۆكگىپره وه له گوشه نىگای كه سه كانه وه دهخاته روو و قسه كانى (وسوو) بۆ موللای ئاسۆيه كى رووناك بووه له جهرگى خه مه كانيدا، يه كگرتنى كرىكاران و جه ماوه ر بوو به رامبه ر ئىمپىريالىزم و كۆمپانيه كانى و نوكه ره كانى ...

(وسوو) خودى چىرۆكگىپره وه يه پىلان بۆ پاشه روژى نىشتمانپه روه ران داده نى و ژيانىكى به خته وه رى بۆ كرىكاران و هه ژاران دهخولقىنى و سه ربه ستى و ئازادى نىشتمان له ئاسووده يى كامه رانى گه لدايه .. چىرۆكگىپره وهى هه موو شتزان هه موو لايه نه كانى كرىكارانى نه وت و چاونه ترسى سه ركرده كانى انمان پى ده ناسىنى كه ئەوانه (نه پارو به رتيلى

كۆمپانیا و نە بە ھەرەشەى پۆلىسى مىرى سەريان شۆر نە کرد
لە داخوایىیە رەواکانیان نە ھاتنە خوارەوہ) ^(۱).

لە لایەكى ترەوہ باسى یەگگرتنى بارزگان و دوکاندارەکان و
کریکاران دەکات کە یەگگرتنیان دەبیته ھۆی جیبەجی کردنى
مافەکانیان وەك (زەوى بۆ جووتیار و بازار بۆ بەرھەمى بازارگانى
نیشتمانى) چیرۆکگىرەوہ بە زارى (وسوو) و لەگەل (موللا) ژيانى
تایبەتى خویان لە سایەى ئەو یەگگرتنە دەردەخەن کە
خانوەکانیان تازە دەکرینەوہو منالەکانمیشیان پۆشتە دەبى...
پاشان کەسەکان دینە گفتوگو وەك تەکنیکى تری گىرانەوہ
کۆمەلى پرسىار دەورۆژینى دەربارەى پاشەرۆژى مىللەت و
دەرکردنى بیگانەو تۆلەى شەھیدان و پەیکەر دروست کردنیان
لە ناو باغەکەى (گاوریباغى).

لە دەرەوہ چیرۆکگىرەوہ رووداوەکانى رابووردوو کورت
دەکاتەوہو دەورى (وسوو) لە جوولانەوہو ریبازو باوہرى پتەو،
لە ریگای دوورو سەختى ژيان دەردەخات. ھەر لە گوشەنیگای
چیرۆکگىرەوہ (وسوو) و موللا دەکەونە ژيانى خوشى و
ئاسوودەبى و پەیکەرى شەھیدەکانى گاوریباغى بە بېرىارى

^(۱) ھەمان سەرچاوە..... ل ۱۸۴ - ۱۸۵.

نه قابه ش دروس ده كړی و جیگه ی كړیكار له ناو جه رگه ی دلی
میله ت داده نی.

له ناو چیړوکه كاندا جوړی چیړوکیږه وهی هه موو شتزان که
له دواوه رووداوه كان ده بینی و ده یگیږیته وه پترن له چیړوکه کانی
ترو زیاتریش شیوازه کانی بابه تین.

چيروکگيرپوهی هه موو شترانه (بينين له گهل...) .

ئهم جوړه گيرپړانه وپه له چيروکه کانی مارف به رزنجی ده بينری
به تايبه تی له چيروکی:

۱- جه ژنيکی شادی.

۲- سهر له بهیانی نه ورژیک.

۳- من و براكه م.

له چيروکه کاندای جوړی گيرپړانه وه له وه دایه که شوینی
چيروکگيرپوه له دهره وه چيروکه که بو ناوه وهی چيروکه که یه
له گهل کهس و رووداوه کان ده گويزریتته وه .. واته چيروکگيرپوه
هیندهی کهسه کان رووداوه یا خود شته کان ده زانیت و به هوئی
راناوی کهسی یه که می بگوئی تاک یا خود کو (من)، (ئیمه)
چيروکه که ده گيرپړته وه.

- له چيروکی (جه ژنيکی شادی) دا چيروکگيرپوه شوینی
ناوه وهی چيروکه که یه و یه کیکه له کهسانی ناو چيروکه که واته
به سهر هاتی خوئی و هاوریکانی ده گيرپړته وه.

(ئهمرو شانزه مانگ و سی روژ به سهر گرتنماندا تپپه ری، ئهم
ماوه یه چه ند روژیکي نه بی هه مووی له ژووریکا بردو مانته

سەر کەسیک نەماوە کە پێش ئێمە هاتبێتە ئەم زیندانە و ئێستە ما بێتە وە چونکە هەر یەکە لەوانە و گەلیک لەوانەش کە دواى ئێمە هاوردوونیان، هەر کەس بە پێى خوێ سزایەکی بوو دروست کراوە و بەرەو زیندانێکی کە کراوەتە وە.. کاتیک ئێمە یان هینایە ئێرە بە گران جیگامان بوو رەنگە ئەگەر ئێمە مانان نەبووینایە هەر بە پێو لە ناو پراستی حەوشە کە رابووستینایە. لە ژوورەکاندا لەش بە سەر لەش کە و تەوون لە نیشتمانپەرەران و دیموکراتخووزان و کریکاران و جووتیارانی خواری ژوور. هەمە رەنگ دەبینی لە پارێزەرەو، پزیشک، ئەندازیار، مامۆستا، کریکار، جووتیار، قوتابی، کاسبکار تەنانەت دەرویش و حاجیش تەمەن لە ژوور حەفتا سالانە وە تا خوار^(۱).

بەم جوورە چیرۆکگیرە وە خوێ خستۆتە بەرگی شاکەسی چیرۆکە کە و هەندەى ئەو کەسە دەزانیت و رووداوە کە دەگیریتە وە چونکە وە کە هەموو چیرۆکگیرە وە یەکی هەمان شتزان شوینی لەناو چیرۆکە کە داو ناتوانی بە ئارەزووی خوێ هەنگاو هەلینى و هەموو شتەکانی کە سەکانی بزانییت چونکە ئەو سەر بەستیەى بە کات و شوینی دیاری کرا و پەيوەستە یا خوێ دەچیتە لای کە سەکان یان کە سەکان دینە شوینی ئەو.

(۱) جەژنیکی شادی (سەرچەم بەرەمەکانی مارف بەرزنجی) ... ل ۱۶۸.

چيرۆكگيرپره وه شوينى شاكه سه و رووداو دهگيرپته وه و له زينداندايه باسى ژوورى زيندانمان بۆ دهكات... (له ژوورپكى چوار پينچ مه تريدا بيست و دوو كهس تيك ترانجاين بى شوين دياريكردن... كه سيش ئاگاي له پيلاوو سۆلى خۆى نه مابوو... له گهل ئه و تيكترانجانەيشدا هه موو ئه يانگوت! له عيراق زيندان له م زيندانه چاكتر دهست ناكه ويته له سه ر ئه مه وه هه ر لايه ك سه رگوزه شته ي خويان ئه گيرپه وه، هه نديكيان ئه يان وت ئيمه (٣٨) شه و له ژوورپكدا بووين هه ر جيگاي هه شت كه سى ئاسايى تيدا ئه بووه وه به لام ئيمه سيو پينچ كهس بووينه و ناچار به م چه شنه ده خه وتين...) چيرۆكگيرپره وه يادگارو جوورى گرتنه كه و بارى ناو زيندان به زارى شاكه س دهگيرپته وه.. پاشان دپته سه ر سه رگوزه شته ي كه سه كانى ناو زيندان و ژيانيان چۆن به سه ر بردوو وه سزايان چى بووه، چيرۆكگيرپه وه ي هه مان شتران هه ر هينده ده زانى كه خۆى خستۆته خستۆته جيگه ي شاكه س و رووداو هه كان دهگيرپته وه، هه موو شيوه ي ته عزيز و ليدان و خه وتن تا جيا كردنه نه ي زيندانيه كان باشى گوزه رانيان وه ك يه ك په ره ي هاو بپرو باوه ر زيندانيه كان پيكه وه چايان ليدنه نا (يه ك عه مار، يه ك مه نجه ل و چۆن يه ك له به شدا يه كيه تى و هاوكارى و هاوبه شى هه موو كه متر ئه رك و زورتر خوراكى پى ده برا) شاكه س شوين و سالى زيندانى (١٩٦٠) مان بۆ دهگيرپته وه كه له

راستیدا به سەر هاتی خۆی دهگێرێتهوه که جهژنه، جهژنی خوشی و سهلامهتی بهلام خۆی زیندانییهو له ناو زینداندا له کریکارهکان ورد دهبیتهوه که ژووریان بۆ دروست دهکهن چهند کریکاریک سهرنجی راکیشاو وهسفی هیژیکی دیویی دهرهوهو لاوازی کریکارهکانمان بۆ دهگێرێتهوه... جهژنیکی شادی جهماوه به سۆزو تینهوه هاواریان دهکرد (دیموکراتیهو سهلام) (سهبعین بیل میه حوریه، سهحافه وهتهنیه) ئەم لهم چاوهپروانییهو کریکاره به تهمهنهکەش به ئحم ئحم گالتەهی به جهژنهکه کرد چونکه خۆی ههوت چهرخ و دهوری بینی بوو داخوا ههژاران چهند دهوری تر دهبینن... ههژاران زوو نامرن... نامرن) بهمه چیرۆکگێرهوه داخۆشی خۆی دایهوهو چیرۆکهکەش تهواو بوو.

- له چیرۆکی (سەر له بهیانی نه ورۆزیک)دا⁽¹⁾ چیرۆکگێرهوه چاوی کامیرا له دهمی خۆرکهوتنی جهژنی نه ورۆز دهوێ... له دهرهوهی چیرۆکهکهوه بۆ ناوهوهی چیرۆکهکه ههنگاو دهنی و خۆی له ژووریکى بالهخانهکەى مالهکەیانەوه بهپیی شوین و کات چیرۆکهکه دهگێرێتهوه... گهرا نهوه بۆ دواوه بۆ یادگارییهکان بۆ لوتکهی گلەزهردهو ناوچهی تهکیه و جافهران،

⁽¹⁾ سهرحهم بهرمهسهکانی ماریف بهرزنجی... ل ۱۸۸... پېشتر ئەم چیرۆکه له لایهن جمال خهزنه دارهوه له گۆفاری رۆژی کوردستان ژماره (۲) سالی ۱۹۷۲ بڵاوکراوه تهوه.

راوی (قۆپى) ژيانى خوشى و سادەدى جاران دەگىرپتەوہ...
 زانىارىيەکانى ئەو سەردەمەو ئىستاو غەم و پەژارەو
 ژىردەستەيى بىگانەمان بۇ دەگىرپتەوہ... زۆرجار بىرەوہرىيەکانى
 چرۆپر شەپۆلى ھۆش دەورى خۆى دەبىنى کہ لە بابەتیکەوہ بۇ
 بابەتیکى دوورتر ھەنگاو دىنى و ھەموو بىرەوہرىيەکانى
 سەردەمى رابووردو گۆرانى و شەوچەرە خواردن لەگەل
 ھاوپىياندا.. لەگەل خزمان و يارى جاران و ئىستاو.. ئەمانە لە
 گۆشەنىگای چىرۆکگىرپەوہ رووداوہکان دەگىرپتەوہو کہسى دى
 بەشدارى ناکات لە ژوورەکەى خۆيدا ئەم بەراوردە سادەيەى
 دويىنى بە دونىاي پىر جەجالى ئەمپرۆ بەراوردە کات...
 ھاوپىکانىش ھەريەکە بە کارىکەوہ خەرىک و چىرۆکگىرپەوہ بە
 مردنى باوکى و قەرزىکى زۆرەوہ بە ناچارى بوو بە نووسەرى
 (دادگا) لىردا چىرۆکگىرپەوہ خۆى نووسەرە ژيانىخۆى فلىم ئاسا
 دەگىرپتەوہ... چى لە ھەگبەکەيدايە لە رابووردو ژيانى
 رابووردو تا ئىستا لە شوين و کاتى خۆيدا دەگىرپتەوہ ئەگەر
 شاکەس خۆى بىت زانىارىيەکانى ھەر ھىندەيە بەقەد شاکەسە
 کہ خودى چىرۆکگىرپەوہيە... زانىارىيەکانى رووداوى رۆژى
 نەورۆزو قەدەغەکردنى نەورۆز، گۆرانى نەورۆزو شار بە دەستى
 ياساؤل و پۆليس و رژىمى زۆردار بوو بە شىن و نەورۆزىش
 بەژان.. فلىمى ترس و تۆقاندن.. کۆمەلە شەپۆلى يادەکانن کہ

كوپرى نووسەر (پۆلا) لى دەداو (كۆمەلى دەنگى) كوپرو باوك
تىكەل بەيەك دەبن و شەپۆلى ھۆش* دەور دەبىنى و كوپرە
دلخوشى باوكى دەداتەو ھو چىرۆكەكە كۆتايى دىت). بەراستى
جۆرە گىرآنەو ھىيە ھەك يادنامە وايە كە چىرۆكگىرەو ھە بە
شىو ھىيەكى ھونەرى و لە بىزارىدا ياداشتى دويىنى خوشى و
سادە، ئەپرۆى پر كىشە دەگىرئەو ھە.

* نەم تەكنىكى گىرآنەو ھىيە لە تەو ھەيەكى سەرىيەخۇداباس دەكرى.

جوړی سڼیه م:

چیرۆکگڼه وهی که م شت زانه که له دهره وه شته کان ده بڼی و
ده بڼی و له شاکه سی چیرۆکه که که متر شت دهمانیت و بو
پهیدا کردنی زانیاریه کانیشی هر له ریگهی بینین و دیتنه وه
پهیدا ده کات هر کاتیک له و شوینه دوورکه ویته وه و توانای بینین
بیستنی که سه کانی نامینیت هر بویه له شوینی خویه وه گوئی
له قسه کانی (ماموستا و نه فندی) ده گری. په نا ده باته بهر
وهرگرتنیزانیاری له م که سانه وه و زور جاریش خوی به ناسینی
نه م که سانه ئاشکرا ده کات وه که له چیرۆکی (شه تل) (نامه ی
سهرنوسهر) دیاره.

له چیرۆکی (شه تل)^(۱) دا چیرۆکگڼه وهی که م شتزان له که سانی
ناو چیرۆکه که که متر شت دهمانیت و سهرچاوهی زانیاریه کانی
له ریگهی بینین و دیتنه وه بهر ده ست ده که وی له ریگهی (نامه وه)
کاتی چیرۆکگڼه وه که یشتنه شاری (ت) ده بوو سواری
ئوتومبیلیک بی کاتی ئوتومبیله که پر بوو دوو نه فندی
یه کیکیان لای چیرۆکگڼه وه نه وهی تریش له پشته وه دانیشتبوو
گفتوگوئیان ده کرد ماموستان... شاکه سی چیرۆکه که ماموستایه

(۱) سهرجه م بهر مه کانی مارف بهر زنجی... ل ۱۶۰-۱۶۷. مهروه ما نه م چیرۆکه له کوفاری میوا ژ

۳۳ سالی ۱۹۶۱ دا بلاوکراوه ته وه.

خه لکی گوندی (تاوغه) و کوردی باش نازانیّت و بو دئییه کی
 کوردی نیراوه، و کۆسپ و ته گهری زمان بوو که ده بوایه مناله
 کورد به عهره بی بخوینی له لایه کی تریشه وه کۆسپی جیگا
 پهیداکردن بو خوی و قوتابیان بوو... لی ره دا چیرۆکگیره وهی که م
 شتزان له ریگه ی بیستنه وه زانیارییه کانی ده ست ده که وی و
 نه گهر له ناو ئۆتۆمبیله که نه مینی هیچ نازانی... ههر بویه بو ی
 ده رده که وی و که مامۆستا وه ک مۆم دهوری له وشیارکردنه وه ی
 مناله جووتیاره کان و منالانی ئاغادا بی جیاوازی ده بیینی...
 نه وه بو هاوړیکه ی روون ده کاته وه که (قوتابخانه بو هه مووانه و
 ژماره ی قوتابیانی له (۸) سه فه بوو به (په نجا) ته نانه ت له
 دئییه کانی نزیکیشه وه منداله فه لاحه کان ده ستیان کرد به هاتنی.
 کورپو کچ پیکه وه ده یانخویند).... پاشان مامۆستا وه ک شاکه سی
 چیرۆکه که به سه ر هاتی خوی ده گیریته وه سه ختی ژییانی
 فه لاحه کان و ئه رکیان بووه هوی نه وه ی باشتین و زیره کترین
 قوتابی ده ره یینن. نه مه کاری له مامۆستا کرد، (ههرچی
 ده رده سه ریم کی شابوو به لامه وه به هیچ ده رچوو له چاو نه م
 سه تمه دا باخه وانیکی دلسۆز چه ندی پی ناخۆشه شه تل و
 نه مامه تازه گیرساوه کانی هه لکه نی من له وم زیاتر لا ناخۆش
 بوو، بنیاده م رهنج له گه ل ههر شتیکا بکیشتی خۆشی نه ویت
 نه خواسته منال که نه مامی باخی ژییانن...) چیرۆکگیره وه ی که م

شتزان هه موو زانيارىيه كانى له مامؤستاكه وه بىست و يه كسه ر شه پولى هوشى* بو منالى خوئى ده گه رپتته وه كه باوكى زورى پى ناخوش بوو شه تله تازه لى دراوه كان له شوينى خوئان هه لكيشن - ئاليره دا چيروكگيره وه ده بپتته به شدار بوو ده كه وپتته گفتوگو له گه ل مامؤستا و مرژده ي پالنه وان و جه نگاوه رى پى ده به خشى و ئوتومبيله كه ده گاته (تاوغ) به به هه شتى ديرينى شاد ده بى.... چيروكه كه كوئايى ديت.. ئه گه ر مامؤستا نه بوايه چيروكگيره وه هيچى سه باره ت ژيانى گوندو جووتيارو كوئىخاو قوتابيان و ئه ركى قوتابيان نه ده زانى.

- له چيروكى (نامه ي سه ر سنوور) دا هه ست به گيرانه وه ي دوو چيروكگيره وه ده كه ين... يه كه م چيروكگيره وه ي هه مان شتزان كه له ده ره وه شته كان ده بينى (زور تر دلم به لاي ئه و لاوه خوئىن گه رمانه وه، بوو كه چه ند هه فته يه ك بوو ده ستيان دابووه تفهنگ و هيشتا چاويان باش نه كراوه ته وه له شه رى ناو شاخ و دارستان و له فروفيلى يا خييه كان شاره زانين...) (1) به م جوړه ده چپتته ناوه وه ي چيروكه كه و رووداوو كه سه كانمان له ريگه ي رانوى يه كه مى بگوئى تاك يا كووه، پى ده ناسيئى

* له شوئينيكي تايه تى و له ته كنيكى گيرانه وه لى ده دوئىن

(1) چيروكى نامه ي سه ر سنوور... ل 172 (سه رجه م به رمه م كانى مارف به رزنجى).

وئاگاداری زانیارییەکانە بە پێی شوێن و کاتی دیاریکراو کە
 سەر دەمی دامەزراندنی سوپای میلیییە و بەرگری لە شوێشی
 ١٤ ی گە لایۆژە. لە لایەکی تری شەو لەم چیرۆکەدا هەست بە
 چیرۆکگیرەوی کەم شتزان دەکری کە لە ریگە (نامە) یاخود
 بیستن و دیتنەو زانیاری وەردەگری لە گوێشە نیگاوە و لە ریگە
 شەپۆلی ھۆشەو یادی کەسەکان و مەشقی چە کرداری دەکاتەو و
 پەیی بە یادەکان دەبات... لە پەر لەسەر سنوورەو لە ریگە
 کوردیکی رانک و چۆغە لە بەر نامە یەکی پی دەگات کە نووسرا
 بوو (لەسەر سنووری کوردستانەو بوو ژۆنامەیی...) ئیتر لە
 ریگە (نامە) کەو و ئاگاداری ئازایەتی جەنگاوەران و برا
 بەرزانیە (م) و (ح) ی ھاوپی، ئاگادارو جوو ژمارە ی چەک و
 وەرە جەنگاوەران دژی دەرەبەگ و یاخی بووکان دەبیتهو...
 ئاگاداری برینداری فەلاحەکان و تەقەکردن و ھیزی بەرگری
 میلی و ھیزی فەلاحەکان پیکەو: بەگژ یاخی بووکاندا چوون
 و ئەنجام (م) بریندار دەبی کە ژنەکە ی سوڤیە تیهو و کۆرپە یەکی
 دەبی و دنیایا دەبی کە ژن و کۆرپە کە ی دەگرنەو و بەرگری لە
 جەمھوریە تەکە دەکەن...) کە چیرۆکگیرەو نامە کە ی خویندەو
 دوو دلۆپ دلۆپی شادمانی کەوتە سەر ھەردوو گلینە و ھەزی
 دەکرد ئەگەر بە بالیش بی بو لای (م) بفری و تیر تیر ھەلی مژی
 و لە شوینی ئەو تا رزگاری شاخەکان سنوور بەرنەدا ئا بەم

شيوهيه چيروكگيرهوهى كه م شتزان له ريگهى نامهوه... هه موو
زانياريه كانى پى دهگات و به پى شوينى نامه كه و له كو تاى
چيروكه كه دهرده كه ويى و چيروكه كه ته واو ده بيى و زور جارىش
به هوى رانوى كه سى سى يه مى نادياره وه روودا وه كان
ده گيريه وه شوينى له ناوه وهى چيروك ده بيى و له گه ل ده ست
پى كردنى چيروك و كو تاى چيروكه كه دهرده كه ويى.

شیوازی گیپرانه وه له چیرۆکه کانی (مارف به رزنجی)دا

ئەگەر شیوهی گیپرانه وه له میانە ی جوړه کانی چیرۆکگیږه وه دا بریتی بی له وهی چیرۆکگیږه وه چۆن و له کوپوه ته ماشای رووداوه کان دهکا؟ که ئەمەش په یوه ندی چیرۆکگیږه وه و گیپرانه وه ئاشکرا دهکا و ئەم په یوه ندییهش له ئاستی بینین و له مه و قیعی چیرۆکگیږه وه دیاری دهکری ئەوا قسه کردن له سهر چه شنی گیپرانه وه تایبه ته به چۆنیه تیه کی تری گیپرانه وه ی روودا و له سهر ئاستی فورم و شیواز... زور له ره خنه گرانیش چه شنی گیپرانه وه به مانای لیکۆلینه وه له پیکهاته ی زمانه وانی تایبه تمه ندییه شیوازییه کانی چیرۆکبیژانی ناو یه ک چیرۆک یا رۆمانه تا جیاوازییه کانی نیوان دهنگه کانی ناو گیپرانه وه ده ربخات... دهشی چه شنی گیپرانه وه ئەم پرسیارانه بخاته وه چیرۆکگیږه وه ئەو واقعیانه چۆن دهگیږیته وه که دهیانبینی؟ ئایا وه ک خو ی دهگیږیته وه یا کورتیان دهکاته وه، به شیوه یه کی هونه ری دهستکاری و چاره سهریان دهکا؟ ئایا ریگه به که سهکان ده دا راسته و خو نازادانه به دهنگی خو یان قسه بکه ن یا خود خو ی له بری ئەوان قسه دهکات و دهنگی خو ی تیکه ل دهکات.

بەگشتى چىرۆكگىرەو، نووسەر ھەول دەدا نىۋانىيەك لە نىۋان
خۆى و رووداۋەكە دروست بىكات و شىۋاۋىكىش بۇ قسەكردنى
كەسەكانى ھەلدەبىزىرى. لىرەدا چەند چەشنىك لە شىۋاۋى
گىرەنەو پەيدا دەبى^(۱)

يەكەم: چەشنى شىۋاۋى راستەوخۇ بەزۇرى راناۋى (من)
بەكاردى.

دووم: چەشنى شىۋاۋى نا راستەوخۇ بە زۇرى راناۋى (ئەو)
بەكاردىت.

سىيەم: چەشنى شىۋاۋى نا راستەوخۇ ئازاد.

ھەر ئەم جۆرە دابەش كردنە بە لاي رەخنەگرى فورمالىستى
روسى (تۆمانشفسكى) دوو جۆرە شىۋاۋى گىرەنەو دەست
نىشان دەكات ئەۋىش:

۱- گىرەنەۋەى بابەتى Objective. لىرەدا نووسەر
ھەموو شتىك دەزانىت تەنانەت بىرەكانى شاكەسىش.

(۱) تقنيات السرد الروائى..... يمنى العيد. ص ۸۰.

۲- گېرانه‌وهى خودى Subjective. چىرۆكگېره‌وه له
گۆشه‌نىگاي چىرۆكگېره‌وه يا خود گويگر شوين رووداوه‌كه
ده‌كه‌وى^(۲).

له چىرۆكه‌كانى مارق به‌رزنجيدا دوو جوړه شىوازى گېرانه‌وه
به‌كار هاتووه كه شىوازى گېرانه‌وهى (بابه‌تى) و شىوازى
گېرانه‌وهى (خودى) يه، ليكولينه‌وه له چىرۆكه‌كان ئه‌وه‌مان بو
روون ده‌بيته‌وه هه‌ندى چىرۆك به‌ر شىوازى بابته‌تى كه‌وتووه وهك
چىرۆك (ئاوازو كه‌باب) و (گاي پىرۆن) و (په‌يكه‌ره‌كه‌ى گاورباغى)
هه‌نديكى تريشيان به‌ر گېرانه‌وهى خودى كه‌وتووه وهك (شه‌تل)،
(نامه‌ى سه‌ر سنوور)، (جه‌ژنيكى شادى)، (سه‌ر له به‌يانى
نه‌ورۆزىك) زور جاريش گېرانه‌وه به‌ستراوه به شوينى هه‌ر يه‌ك له
جوړه‌كانى چىرۆكگېره‌وه (هه‌موو شتزان، هه‌مان شت زان، كه‌م
شتزان) له سه‌ر ئاستى رووداوى چىرۆكه‌كه (جا شىوازى بابته‌تىش
له رووى شوينى چىرۆكگېره‌وه و په‌يوه‌ندى به‌كه‌س و
رووداوه‌كان و چه‌ند ئه‌و زانيارىيه ده‌رباره‌يان ده‌زانيت... يه‌كيك
له تايبه‌تیه‌كانى شىوازى گېرانه‌وهى (بابته‌تى) له پيشكه‌ش

^(۲) نقریه المنهج الشكلی - توماشفسکی والشکلانین الروسی - ترجمه ابرهیم الخکیب. بیروت: ۱۹۸۲، ص
۱۸۹، بروانه: الصوت الاخر. فاجل پامر. ص ۱۸۲.

کردنى كەس و رووداوهكان ئەوهيه^(١) لە وینەگرتنى واقع نزيك دەبیتهوه به تايبهتى (بهگويژهى بينهرى دەرەوه واتە خوینەر جگه لهوهى دەبیته هوى ههست کردنى چيروکونوس به دوورکەوتنهوهى له کەرەستەى چيروکەکهى له روى سۆزو ههستهوه، بهم جوړه کەسهكان وا له خوینەر دەکن بپروا به بوونى راستهقىنهيان بينن)^(٢).

- له چيروكى (ئاوازو كەباب) چيروکگيرهوه له دەرەوه رووداوهكان دەبينى و له ريگهى شاکهسهكان (فلامورزو ميرزا) به شيويهكى واقعى رووداوهكانمان بو دهگيرپتهوه.. ئيتىر كه خوینەر يا گويگر چيروکەکهى گوى لى دەبى له ناو چايخانهى گەرەك و شەپرى ميرزاو جهمول و دادگاگردنى ميرزاو مانهوهى له بەنديخانهو دەرچوونى و گۆرانی له كەسيكى شەپرانى بو كەسيكى هيمن و دۆزينهوهى كارو خستنه لاوهى خەنجەرو تەفەنگ بو خوشى ژيان - ئەمانه به شيويهكى بابەتيانه چيروکگيرهوهى ههموو شتزان بۆمان دهگيرپتهوه بهسەر ههموو لايهكى چيروکەکهشدا زالە... له لايهكى ترهوه واقعى کۆمهلى

(١) بيناى مونهرى چيروكى كوردى ... پەريز ... ل ٢٤٦.

(٢) النقد التكميلى التحليلى - س. عدنان خالد عبدالله ، ص ٦٠.

كوردەوارى و چىنەكانى كۆمەل لە جووتيارو فەلاحەحان و ئاغاو
دەرەبەگ و پارىزەر و مامۆستا و ھەژارو دەولەمەندو ئايدلوژى لە
ناو چىرۆكەكانى مارق بەرزنجى بەشىۋەيەكى واقىسى
دەرکەوتوو و چىرۆكگىرەو، كە خودى نووسەرە بى پىچ و پەناو
بە شىۋەيەكى بابەتى و خودى چىرۆكەكان پىشكەش خوينەر
دەكات.

- لە ئەنجامى گۆرانى شىۋازى گىرەنەو و كەمبونەو و
دەسەلاتى چىرۆكگىرەو جۆرە شىۋازىكى تر ھاتە كايەو و
ئەويش شىۋازى (گىرەنەو و خودى) بوو... بە ھۆى گۆرانى
شوينى چىرۆكگىرەو لەسەر ئاستى رووداۋەكانەو و اتە لە
دەرەو چىرۆك بۇ ناو و ھۆى چىرۆكە و تىكەل بوون لەگەل كەس و
رووداۋەكانى ھەر بۆيە دەورى چىرۆكگىرەو ھەموو شت زان
بوو. چىرۆكگىرەو ھەمان شت زان و چوونە ناو ھەست و
ھۆشى كەسەكان و ماو دانىان بە رووبەروو بوونەو ھۆى خوينەر
بەستنەو ھۆى بە ھەرگرو شوينى لەسەر ئاستى تىكست و لەسەر
ئاستى رووداۋى چىرۆك شوينى ناو و ھۆى چىرۆكە چونكە
شىۋازى گىرەنەو شىۋازىكى خودىيە.

- ئەم جۆرە شىۋازە لە چىرۆكەكانى مارق بەرزنجيدا لە
(شەتل) و (جەژنىكى شادى)، (سەر لە بەيانى نەورۇزىك) رەنگى

داوۋەتەو، چىرۆكگىرەوۋەى ھەمان شت زان لەسەر ئاستى تىكىست
 و رووداۋەكە رووداۋەكەمان لە ناوۋەو بۇ دەگىرپىتەو، و بە زارى
 يەكى لە كەسەكان و تىكەل بوونى خودى چىرۆكگىرەوۋە لە
 (جەژنىكى شادى) دا ھەموو ئازارەكان گرتن و زىندان و چۆنىەتى
 گوزەرانى زىندانىەكان و يەكگرتنى زىندانىە سياسىيەكان بۇ
 دەگىرپىتەو لە چىرۆكى (سەر لە بەيانى نەورۇزىك) دا
 چىرۆكگىرەوۋەى ھەمان شتزان لە دەرەوۋەى چىرۆكە دىمەنەكانى
 خۆر كەوتنى نەورۇز و جوانى شوينە تايبەتییەكانى سلىمانى و
 دەرۋوبەرى باس دەكات دەچىتە ناوۋەوۋەى ناو چىرۆكەكەو
 يادگارى دويىنى و ئەمپروۋى و دويىنى... ھەر لەم چىرۆكە دا ھەست
 بە دوو جۆرە گىرپانەوۋە دەكەين... كەسىك لە ناوۋەو رووداۋەكان
 و شتەكان دەگىرپىتەوۋەو كەسى دووۋەم چىرۆكگىرەوۋەى لە
 گوشەنىگای كەسەكانەوۋە ھەستەكان دەگىرپىتەو (چ ژيانىكى
 خوش بوو جاران.. گپى ئاگرى دارو بەردو گوشتى برژاوى
 لەزمە دراوى مەپە كىوى و كەوو كەرويشكىك و نان و دوو
 شتانەى ھەنگويىنى ناو پەلى دارى سەر لوتكەو لاپالى
 چياكان...) (چەرخ چۆن گۆرپاۋە.. ژيان گران بوو... باوك و دايك
 پيا راناگەن چەرخ و باج و رۆژل رۆژ زۆرتەر بوو... ئەوسا
 پۆلىس وا زۆر چەقاۋەسوو و شەپرفرۇش نەبوو... ئىستا لەشار
 دەر دەچىت ناوت ئەنوسن، دىيتەوۋە ناوت ئەنوسن، -مىوانى

دی ناوی ئەنوسن... ئەچیتە میوانی هەر ناوت ئەنوسن وەك
هەموو پیاو خراپ بین).

لە ناو چیرۆكەكاندا جوړه شیوازیکى تر دەبینن ئەویش تیکه‌لى
دوو شیوازی گێرانه‌وه‌یه چیرۆكگێره‌وه‌ی هەمان شتران لە یه‌ك
چیرۆكدا له‌گه‌ل چیرۆكگێره‌وه‌ی كه‌م شتران دەبی‌ت و
به‌شیوازیكى خودی چیرۆكەكه‌ ده‌گێریته‌وه‌ چونكه‌ شوینى هەر
له‌ ناوه‌وه‌ی چیرۆكدا ده‌بی‌ت و له‌سه‌ر ئاستی تیکست و
رووداوه‌كانه‌ وەك له‌ چیرۆكى (شه‌تل)دا له‌سه‌ر ئاستی رووداوه‌كه‌
له‌ ده‌ره‌وه‌ بۆ ناوه‌وه‌ هه‌نگاو هه‌لدینی كه‌ به‌ هو‌ی زانین و بیستن
دوو كه‌سه‌كانى ناو چیرۆكەكه‌ رووداوه‌كان تی ده‌گات و كاتى له
كه‌م زانینه‌وه‌ خو‌ی ده‌ورده‌بینی كه‌ هه‌ست ده‌كات فه‌لاحه‌كان
مناله‌كانیان له‌ قوتابخانه‌ ده‌ره‌ینا وەك شه‌تل ده‌ربینن لی‌ره‌دا
چیرۆكگێره‌وه‌. ده‌ورى خو‌ی ده‌رده‌خات (ئه‌زانى چیم كه‌وته‌وه‌
یاد كه‌ منداڵ بووم له‌گه‌ل هاو‌پێكانمان به‌ دزیه‌وه‌ ئەچووینه‌ ناو
باخچه‌كه‌ باوكم شه‌تله‌ تازه‌ لى‌ دراوه‌كانمان له‌ شوینى خو‌یان
هه‌لئه‌كیشا كه‌ له‌ ناكاو باوكم به‌سه‌ردا ئه‌هات هاواری لى‌
هه‌لئه‌ستا وەك باوكه‌ رۆبكا ئه‌مجا ئه‌كه‌وته‌ سه‌رمان به‌پراکردن و
تا منى ده‌ست ئه‌كه‌وت... چاك چاك سه‌رو گو‌یلاكى ئه‌كوتام....
ئێستا ئه‌زانم كه‌ باوكم نا‌هه‌قى نه‌بوو چونكه‌ ره‌نجى له‌گه‌ل شه‌تل

و نه مامه كانا كييشا بوو، هيواي دوا روژي بوون). له لايه كي
تريشه وه دهلي (خوم پي راگير نه كراو لام كرده وه دهستم به زور
بو دريژ كرد وتم: برادره! توش پالنه وانكي، توو هاوپي تو
جهنگاوهری شاراهن...).

- به گشتي له ناو چيروكه كانی مارف به رزنجيدا دوو
شيوازي گيړانه وه بينرا ئه ویش شيوازي گيړانه وهی (بابه تی و
خودی) بووه به ستراره به شويینی هر يه كه له جوړه كانی
چيروكگيره وهی (هموو شتزان و هه مان شتزان و كه م شتزان)
له سهر ئاستی رووداوي چيروكه كه و له سهر ئاستی تيکستدا
دهوريان بينيوه وهی سهرنج راده كييشي مارف به رزنجی له
چيروكه كاندا ئاوپي له شيوازي بابته تی داوه ته وه.

خشته‌ی ته‌کنیکی گپړانه‌وه

ژ	چیرۆکه‌کان	شونځی چیرۆک‌گگیره‌وه	جـۆری بـینـین	جۆری راناو	شونځی گپړانه‌وه
۱	ئاوازی که‌باب	له دهره‌وه	هه‌موو شتران	له دواوه	راناوی که‌سی سینیه‌می تاک (ئهو)
۲	گای پیروژ	له دهره‌وه	هه‌موو شتران	له دواوه	راناوی که‌سی سینیه‌می تاک (ئهو)
۳	په‌یکه‌ره‌کانی گاوریانی	له دهره‌وه	هه‌موو شتران	له دواوه	که‌سی سینیه‌می تاک (ئهو)
۴	جەژننکی شادی	له ناوه‌وه	هه‌مان شتران	له‌گه‌ن	که‌سی یه‌که‌می یگۆی (من) و کۆی (ئهو)
۵	سه‌ر له‌بمیانی نه‌ورۆژنیک	له‌ناوه‌وه	هه‌مان شتران	له دهره‌وه	که‌سی یه‌که‌می یگۆی تاک (من)
۶	شه‌تل	له ناوه‌وه	که‌م شتران	له‌گه‌ن	که‌سی یه‌که‌می یگۆی تاک
۷	نامه‌ی سه‌ر سنوور	له ناوه‌وه	که‌م شتران	له دهره‌وه	که‌سی یه‌که‌می یگۆی تاک
۸	په‌سه‌ره‌اتی قوتابیه‌کی پۆلی چوارمه‌ی حقوق	له دهره‌وه	هه‌موو شتران	له‌دواوه	راناوی که‌سی سینیه‌می تاک (ئهو)
۹	مه‌لا برابم	له ناوه‌وه	هه‌موو شتران	له‌دواوه	راناوی که‌سی سینیه‌می تاک (ئهو)
۱۰	من و براکه‌م	له ناوه‌وه	هه‌مان شتران	له‌گه‌ن	که‌سی یه‌که‌می یگۆی (من) و که‌سی یه‌که‌می کۆ (ئهمه)
۱۱	حه‌مه‌ده‌فه‌ندی سه‌رسام	له دهره‌وه	هه‌موو شتران	له دواوه	راناوی که‌سی سینیه‌می تاک (ئهو)

تەوھرى سىيەم:

مەبەستەكانى گىپرانەوھ لە چىرۆكەكانى (مارف بەرزنجى)دا

چىرۆكگىرەوھ لە گىپرانەوھدا مەبەستى گەياندى چىرۆكەكەيەتى.
بە وەرگر^(۱)... بە ھۆى وەسف و گەفتوگۆۋە تا بگاتە خوينەر يا
گۆى گر.

ھەر لە مېژەوھ مەبەستى گىپرانەوھ وەسف و گەفتوگۆ بە يەككە لە
تەكىنەكانى گىپرانەوھ دانراوھ (چىرۆكگىرەوھ كاتىك بە كارى
وەسف كردن دەست پى دەكات واز لە گەفتوگۆ دەھىنئىت بۆ
كەسەكان بۆ ئەوھى گوزارشت لە خۇيان بكنە وەيان چاودىرى
پرۆسەى گواستنەوھى گەفتوگۆيەكە دەكات لە پال راستكردنەوھو
ھەلبژاردنى جوړى ئەو گەفتوگۆيەى لە گىپرانەوھكەدا دەبيت^(۲).

يەكەم: وەسف: / بە واتاى باس كردنى ديوى دەرەوھى كەس و
شەتەكان و شوپر بوونەوھش بۆ ناخى كەس و شتەكان بەپيى

(۱) بيناى مۆنەرى ل ۲۵۹.

(۲) البناو الفنى فى الروايە التاريخيە العربيە. خالد سەر محى الدين الساعدى: ص ۹۱.

گۆپرانى شىۋازى گىپرانەۋە چونكە (لە شىۋازى گىپرانەۋەى بابەتيدا ۋەسەف ھۆيەكە لەھۆيەكانى بىنا بە دەست چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىترانەۋە كە بە ھۆى ئەۋەۋە چوار چىۋەى كات و شۋىنى رووداۋەكان و رەفتار و رەۋىشتى كەسەكان دىارى دەكات و لە شىۋازى گىپرانەۋەى خۇيدا تىكەل بە روانىنى كەسەكان و بارى دەروونيان دەبىت^(۳) .

زۆر جار گىپرانەۋەۋە ۋەسەف بەيەكدا چوونىكى تيا روودەدات (كە دەتوانىن ناۋى لى بنىين وىنەى گىپرانەۋە، كەشتەكان لە حالەتى جوولانەۋە پىشان دەدات كەچى وىنەى ۋەسەفى شتەكان لە حالەتى نەبزواندا پىشان دەدات)^(۴) .

لە چىرۆكەكانى مارق بەرزنجىدا* ئەم جوړە ۋەسەفانە دەبىنرىن. ۋەسەفى كەس و شۋىنەكان.. لە چىرۆكى (ئاۋازو كەباب) دا كە گىپرانەۋەيەكى بابەتییەۋە چىرۆكگىرەۋەى ھەموو شىتران ۋەسەفىكى تايبەتى كەسەكان و شۋىنەكان دەكات.. لەم جوړە

^(۳) البناو الفنى لروايه الحرب فى العراق - ذى عبدالله ابراهيم ص ۱۸ .

^(۴) بناو الروايه - ج. سىزار قاسم - بيروت ۱۹۸۵: ص ۱۱۲ .

* سەرچاۋەيەكى سەرەكى شىكرىدەۋەى چىرۆكەكان (سەرچەم بەرھەمەكانى مارق بەرزنجى شەمىدە) ھەر بۆيە بۆ چىرۆكەكانى تەنيا نامازە بە لاپەرەى چىرۆكەكان دەكەين (ش. ر).

چيروکه دا (ئاوازو که باب) چيروکگيره وه سه ره تا وه سفیکی گشتی هه ردوو که سانی ناو چيروکه که ده گيرپته وه و پاشان دیته سه ره وه سفی تایبه تیان: (ئهم جووته کوره، فه لامورزو میرزا وه که له شییری جهنگی گه ره که مان بوون، به گیانی یه کتر سووربوو... ل ۱۴۶. له وه سفی تایبه تیان لایه نی فیزیکی و دیوی دهره وه:

"فه لامورز چوار شانیه کی تیگسمرای گوشتن و ده ست و مه چه کیکی نه ستوورو په نه که کانی نه توت له پولای داریژراون. به هیژداری و ته وانایی ناوبانگی دهر کردبوو دوو چاوه گه وره رهش و مه نگه پر ئارامه که ی خوږاگرتن و نه به زیی تیا نه خوینرایه وه... (ل ۱۴۶)

له وه سفی (میرزا) شدا.

"میرزا دیریژیکی که م گوشتی ده ماردار پیست سوری چاو که می^۲ شین بو چاپوکی له پشیلهی نه کرد، دس وه شین بوو گه لی^۲ که سی سه شکین کردبوو زورتر به وه که به زهیی به خوار ده سی خویدا نه هاته وه... (ل ۱۴۶).

- بهم شیوهیه چیرۆکگێرهوهی ههموو شت زان ههر دوو کهسهکه به ئازایهتی وهسف دهکات بهلام میرزا به لای خراپه دادا دهشکینن.

- چیرۆکگێرهوه به شیوهیهکی زۆر چڕو چڕو وهسفی (شویننهکان) دهکات و دیمه نهکان بهرجهسته دهکات: (چایخانه گه وره که که ئه که ویتته ناوه پرسته وه، لای خورئاوایه چۆله دهشتیکه چهند داربیهی که سهوزی جوانی تیدایه... جوگه له ئاوێکی تاسهر چه مەنتۆ کراویش به بهردهمیا ئه پروا... نیوهندی دارهکانیش به گول و گیای هاوینه پر ئه کریتته وه. ته نیا شورهبیه که هیه له نزیک جوگه که وه به ئه ستووی کعله بیلی ئه بی دوورم چوو. به ئاسمانا له سه ره وه لق و پۆپه سه وه زه که ی وه ک پرچی کچیکی شوخ به گرژو خاوی هاتۆته خواره وه تا نزیک داوین) له وهسفی ناوه وهی میرزا (چاوهکانی پر بوون له فرمی سک.. خویننیکه گه شی هاته رومه ته زهرده لگه پراوه که ی... ل ۱۵۰.

- له چیرۆکی (گای پیروزدا) چیرۆکگێره وه وهسفی تایبه تی ماموستا وا دهکات: (ماموستای قوتا بجان که خوینده واریکی وریا و زرنگ و می شک کراوه بو) ل ۱۵۳. چیرۆکگێره وهی هه مووشتزان به ناخی (شیخ) دا شور ده بیته وه وهسفی ناوه وهی

شیخ و باری دەر وونی دژی مامۆستا دەکات: (شیخ له مەراقا هەر تووکی سمیلی خۆی ئەبرد بە دەمار پیشی ئەخوارد: بەلام دەردی دلی خۆی بۆ خەلکەکەهی دەورو پشتی دەرئەئەپری، هەر بە ئاخ و ئۆف و های و هوو بەبا ئەدا) ل ۱۵۳.

- لەوەسفی چاپەزی تەکیە وا وەسفی کەسەکانی ناو تەکیە دەکات (خەلیفە پڕ چینە و رگنە نەوسنەکان سەریان هاتبوو ژان و سەرچاوەیان گرز بوو بوو بۆ چای سەنگین) ل ۱۵۴.

(حەمەی مەیتەر، چەناگە کۆستەکەهی باداو دەمەرەقەکەهی وەک قاجی دایە یەکاو سەرە گیزو کەلەنگ دارەکەهی بۆ لەراندهوه).... ل ۱۵۵.

(کوێخای میوان کە سەر و تەپلەیهکی دامەزراوە و ریشیکی له مەکینەدرای پیوه بوو له ریزی گەنمی تازه دره و کراوی ئەکرد... دەستیکی برد بۆ دەسەسەری سوورەکەهی ملی و هاوردیوه بەسەر کۆشتەکی خەنجەرە مشتوو ماھییەکەیاو چاوو برۆ پەییووستەکانی لەسەر خۆ هەلپری و بە شەرمی حزر و ورهوه کارامەیی خۆی نواند) وەسفەکان لایەنی خراپەیی کەسەکانن.

- له چیروکی (شەتل) دا مامۆستا کە پالەوانی چیروکەکەیه وەسفی ریگا و بان و دیمەنەکەیمان بۆ بەرجەستە دەکات.

(رېځگای قيرتاو كراوه كه تا چاو هه تهر ئەكا دريژو باريك ئەبووه. له پيش ئوتۆمبيله كه وهك ره شمار كشابوو، ههوا گهرم و قرچهی هاوینی گهرمیان و سهردهمی خهرمان، ئەملاو ئەولای رېگا كه مان قایمه و پهريزی گهنم و جو، كۆمهل كۆمهل سهپان و كۆل كيیشان به فهرنجی سپییهكان كلاوه قووچه كانیانه وه دهس به داسه وه شان و بالیانا ئەوه شان و كيیشهی قرچهیان ئەكرد، پۆل پۆل رهوی كور كور هه لفرین و ئەنیشتنه وه له بهر زۆری ناو به ناو سییه رېکی ته نکیان ئەخسته سهر زهوی) ل ۱۶۳. ههروهها وهسفی ناوچهوانی ئاغا دهكات وهسفی قوتابخانهی دهكات.

- له چيروکی (جهژنیکی شادی) دا چيروکگيره وه كه شوینی كهسه كهی گرتوووه، له دهره وه هاتوو ته ناوه وه جووری هه مان شتزانه له زینداندا... کریکاریك دهبینی وا وهسفی گشتی و تایبهتی دهكات.

(کریکاریکی کهیان سهرنجی راکیشابووم. پیریکی به سالاکه تووی شرۆل روومهتی له توپیکی فشه وه بووی ئەكرد و دهم و دانی كه لاوهیهکی ویرانی ئەهینامه وه یاد. دهماری لاقهکانی رهق ببوون. زۆرتر له لاقی دهستکردیان ئەكرد. له ههنگاو هه لئینانا كه تهکانی ئەدا تا خپراتر بهروا رهوتی قهله باچکهی ئەهینامه پيش چاو، پوزهکانی گری گری

وہستابوون... دیار بوو ئاوی قاچی داہاتبوو، پیئہکانی زل و پان و له تایہی پہنجر بووی ئوتۆمبیلی ئەکرد... ل ۱۷۰.

- له چیروکی (پہیکہری گاوریباغی) دا چیروکگیرہوہی ہموو شتزان له دەرہوہ چیروکہکہ دەگیریتہوہو خوئی دەخاتہ جیگہی کہسی ناو چیروکہکہ بەشیوہیہکی بابہتی وەسفی دووکاندارہکہی ھاوپیئ دەکات کہ له بازارپی (قۆرییہ)یہو دیمہنی دووکانہکہ وینہگر دەکات:

(دوکانیکیبچوکی سہوزہ فرۆشی، چوار پینج سہبہتہو دوو سی قیر تہبہقی کہوہرو توورو پیازو کولہکہو بامی و تہماتہ لەسەر ھەلمنراوہ لە ناوہراستی کہمہری دووکانہکەیشتہوہ تہرازوویہکی کۆن ھەلواسراوہ. لەملاو لەولایہوہ چەند سەنگیکی رەسمی لەگەل چەند خشت و کلۆیہکا... ل ۱۷۹.

له وەسفی (سەیدہ ئەفغانی مرکہ) دا چیروکگیرہوہ وا وەسفی دەکات:

(سەیدہ ئەفغانی مرکہ، میژہریکی چویتی و چاویکی رەش کراو بەکل و ریشیکی سوورو رەشی بەشانہوہ کراویک ریژہدانیکی لەگەل تاکہ دانیکي ئالتوودەدا، کہم دوو کہنار گرتوو لە کوپی خەلک لە ژووریکی تاریک و دوو دیودا)

- له چيروكى (سەر له به يانى نه ورؤزيك) دا چيروكگيره وه
له م چه شنه وه سفى شهوانى زستان دهكات (شهوانى زستان كه
شار تاراي زيويى نه پوشى به فر كلوكلو وهك فريشته نه هاته
خواره وه يا وهك كردگار تپاش دلى پاك و پر سوؤزى ئيمه بكا به
دراوى تازهى سكهى له رهنجى كهس نه دزراو شان به شان به سەر
شه قامه نه سرينيه كاندا تيمان نه چريكاند له قه تارو هه ورى
لار(.....).

- له چيروكى (به سەر هاتى قوتاييه كى پولى چواره مى
حقوق) دا چيروكگيره وه وا وه سفى كؤلانىك دهكات (خانويه كى
له سەر شيوهى كؤن، دهرگايه كى دوولايى كؤن و بى رهنك به كؤل
ميحنى ئاسندا كوتراو له چه شنى چه كؤش دهسكيكى ليدانى
پيوهيه، كه چووينه ژووره كانى خواره وهى ژير زهمينيك و چه ند
هؤديه كى زؤر....).

- له چيروكى (مهلا برايم) داو چيروكگيره وه وا وه سفى
دهره وهى مهلا برايم دهكاو دهلى: "پياويكى مهيله و كورت بوو
ئه سمه ريكى روو ئاولاوى، چاوه كانى كل و سورمهى نه ئه ويست،
ريشوى جامه دانبيه كهى به ولاو به ولاى ناوچه وانيدا نه هاتنه
خوارى، گوشه گير كه دوو بوو".

- به‌گشتی له چیرۆکه‌کانی ماری به‌رنجیدا زیاتر گرنگی به
وه‌سفی که‌سه‌کان و لایه‌نی فیزیکی و شوینه‌کان و وه‌سفی
زستان داوه. تا ناوه‌وی که‌سه‌کان.

دوهم: گفتوگۆ: هۆیه‌که له گێرانه‌وه‌و له بینایی چیرۆکدا ئه‌رکی
ده‌رپرینی بیروپراو هه‌لویستی که‌سه‌که ده‌رده‌بری و ده‌بیته‌ دوو
به‌شه‌وه:

۱- دایه‌لوگ.

۲- مۆنۆلوگ (خۆ دواندن).

- دایه‌لوگ: گفتوگۆی نیوان دوو که‌س یا زیاتره.

مۆنۆلوگ: که به‌ زۆری له چیرۆکی نویدا به‌کار دێت، به‌مه‌به‌ستی
ده‌رخستنی دیوی ناوه‌وی که‌سانی چیرۆکه‌که‌یه... واته‌ دیوی
نه‌ستی - لاشور - که‌سه‌که به‌کار دێت^(۱).

به‌ واتایه‌کی تر مۆنۆلوگ: ئه‌و هونه‌ریه‌ که به‌ مه‌به‌ستی
پێشکه‌ش کردنی دیوی ناوه‌وی که‌سه‌کان به‌کار ده‌هێنرێت.^(۲)

^(۱) چیرۆکی نویی کوردی - حه‌سه‌ن جاف - مه‌ولێز ۱۹۸۵، ل ۸۷.

ئىتر لە بەر خۆيەو، لە دلەو لە گەل خۆيدا، كە وتنە قسە كردن
بە كار هاتوو^(٣).

- روبرت همفري لە كتيبي (تيار الوعى) دا كە باسى مەنەلوگ
دەكات، دەيكات بە دوو بەشەو:

١- مەنەلوگى ناوہوى راستەوخۆ.

٢- مەنەلوگى ناوہوى نا راستەوخۆ.

بە گشتى لە چيروكە كە دا چوار مەنەلوگى ناوہوى دەبينرى

١- مەنەلوگى ناوہوى راستەوخۆ.

٢- مەنەلوگى ناوہوى نا راستەوخۆ.

٣- مەنەلوگى (تەداعى).

٤- شەپولى ھوش (تيار الوعى).

(٣) تيار الوعى فى الروايه الحدييه - روبرت همفري - ترجمه: د. محمود الريص گ. ٢. مصر ١٩٧٥: ص

٤٤.

(٣) ليكۆلينەوہى كورته چيروكى كوردى لە كوردستانى باشووردا ١٩٧٠-١٩٨٠ - تيراميم قادر -

١٩٩٧: ل ١٩٤.

۱- مەنەلۈگى ناوەوھى راستەوخۇ: لە خویندەوھى
 چىرۈكەكە ئەو چەشەنە مەنەلۈگىيەكە كە گۆى نادىتە دەس
 تىۋەردانى نووسەرو گوايە گۆىگرتىيە^(۴) بەلكو كەسەكە تەنانەت
 لەگەل خوینەرىشدا قسەناكا، بە كورتى مۆنۈلۈگ بە شىۋەيەكى
 نارىك پىشكەش دەكرى. بەگشتى لە كاتى خویندەوھى
 چىرۈكەكە (بەھىچ كلۇجى ھەست بەوہ ناكەين كە نووسەرو گۆى
 گرو ئىمەى خوینەر لە كايە ھەين بەلكو لە ناخوہ باوہر دىنن كە
 ئەو قارەمانە بۆى دەدوى نە كەسىك ھىناويەتە زمان و
 نەمەبەستىش ئىمەيە گۆى لى بگىرىن و شىتىكىان
 پىراىگەيەنى^(۵).

۲- مۆنۈلۈگى نا راستەوخۇ: ئەو جۆرە مەنەلۈگەگەيە كە
 لە برى راناوى تاكى يەكەمى كۆ (من) راناوى تاكى كەسى دووہم
 و سىيەمى تىدا بەكار دەھىنرىت: (تۆ، ئەو) واتە بە پىچەوانەى
 راستەخۇ ئەمىيان (ناراستەوخۇ) ئەو ئىحايە دەدابه خوینەر (كە
 خوشى و نووسەرىش لە كايەدان، جگە لە وەسف كردن و

(۴) تيار الوعى ... ص ۴۴.

(۵) رۆشنىبىرى نۆى. ت ۶۲ بەغدا ۱۹۷۷. ل ۵ (شىۋەكانى تەكنىك لە چىرۈك سالانى دواى ۱۹۷۰-
 حسين عارف).

لیکدانه‌وهی په‌یوه‌ندی نیوان شته‌کان و یه‌کیټی یان و
هویه‌کانیان و هه‌ست کردنیان به واقعیان تیا‌دا به‌کار
ده‌هینریت^(۱).

- به‌گشتی له چیرۆکه‌کانی شیخ مارف به‌رنجیدا ده‌توانم
بئیم له سه‌رجه‌م چیرۆکه‌کاندا ته‌کنیکی (گفتوگو) که هویه‌که له
گیرانه‌وهی بینای که‌سه‌کان و ئه‌رکی ده‌برینی بیروراو
هه‌لویستیان ده‌رده‌خات، ده‌بینریت و گفتوگو‌ش یا له نیوان دوو
که‌س، یا زیاتر، دروست بووه بۆ نمونه: له چیرۆکی (ئاوازو
که‌باب) دا گفتوگو له نیوان فه‌لامورز و میرزا له کاتی‌کدا میرزا له
گرتوخانه‌یه فه‌لامورز. ده‌بیته که‌فیلی و پئی وت:

(ئه‌گه‌ر به‌لین ئه‌ده‌ی واز له ره‌فتاری شه‌راویه‌که‌ی جارانت بینی
وا ئه‌بم به که‌فیلت له‌به‌ندیخانه رزگار ئه‌بی!)

(میرزا چاوه‌کانی پر بوون له فرمی‌سک و وه‌لامی دایه‌وه وتی
(سوپاست ئه‌که‌م ئه‌گه‌ر پیاو بم به‌سمه).

^(۱) تیار الوعی فی الروایه الحدیبه - روبرت همفری - ص ۴۴ - ۴۹ مه‌روه‌ما: (گۆفاری رۆشنیبری نوێ. ت
۶۲ به‌غدا ۱۹۷۷ ل ۶ - ۱۸. شیوه‌کانی ته‌کنیک چیرۆکی سالانی دوا ۹۷۰ حسین عارف.

- له چيروكى "گاي پيروژ" دا كومەلى و توويژ له نيوان شيخ
و دەسو پيوهنده كانى وهك (مەيتەر، كوڵكه، كويخا، حەمەي
مەيسەر، كوڵكه مەلا)^(۲) ئەمانە لەگەل ماموستا.

- له چيروكى (شەتل) دا گفتوگو له نيوان دوو ئەفەندى
پاشان نووسەر (چيروكگيره وه) روويداوه.

- له (جەژنيكى شادى) دا گفتوگو له نيوان شاكەس له
زيندان و لەگەل كريكاره كانى كه ژورر له حەوشەي زيندانەكه
دەكەن^(۳).

- له (پەيكەرە كانى گاورياغى) دا گفتوگو له نيوان (وسوو
موللا)^(۴) يه.

- له (سەر له بەيانى نەوروزيك) دا گفتوگو ي نيوان (شاكەس
و كورەكەي پولا)^(۵) يه.

(۲) بېوانە سەرچەم بەرھەمەکانى مارف بەرزنجى، لاپەرە (۱۵۴ - ۱۵۵ - ۱۵۶ - ۱۵۷).

(۳) بېوانە سەرچەم بەرھەمەکانى مارف بەرزنجى، ل ۱۷۰.

(۴) بېوانە سەرچەم بەرھەمەکانى مارف بەرزنجى، ل ۱۸۶ - ۱۸۷.

(۵) بېوانە سەرچەم بەرھەمەکانى مارف بەرزنجى، ل ۱۹۲ - ۱۹۴.

به کارهينانى مۆنۆلوگى ناوه وه به هه موو جوړه كانيه وه به پيى شوين و ناوه وهى كه سه كانه و بير كردنه وه يان و دوان له گه ل خوياندا له هه ندى له چيروكه كاندا دهست نيشانى ده كه يان كه ناخى شاكەس يا كه سه كان ده رده خات* .

له چيروكى (گای پيروژ) دا⁽¹⁾ شيخ كه (شاكەسه له ريگه ي مۆنۆلوگى) راسته خووه خووى ده ويىنى و قسه كانى له دل وه ده كات: (له دلى خويا ئه يوت: تازووه جاريك! ده بلى: تا به ته قه لىك ئه دووريتت وه نه ي گه ينمه كلافهك).
 شيخ له داخى مامۆستا و فلاح (ره نجبه ره كانى كه هاتوو چوى مامۆستايان به شه و ده كرد كه وته گومان: (ئه و شه وه نه يتوانى وهك جاران بنوى له ژير ليفه سووره كه يه وه هه ر ئه م لاو ئه ولاى ئه كرد تا به ره به يان ئه وسا خه و برديه وه) له لايقى تره وه له و ته كيه ي شيخدا مامۆستا له قسه كانى شيخ و مه لاو ده ستو پيوهنده كانى چه په سا به لام ددانى به خويان گرت و له سه رخو هه لسا له ناو ئه و كو شپرو شيته خووى رزگار كرد (به ده م ريوه له به ر

* به گشتى له سه رجه م چيروكه كاندا مۆنۆلوگى راسته و خويه هه يه قسه كه ر چيروكه كه ي ئاراسته ي وه رگرى ده كات.

⁽¹⁾ چيروكى گای پيروژ، ل ۱۰۲ - ۱۰۹.

خۇيەۋە ھەر ئەيوت گاي پىرۈز... گاي پىرۈز لەھىندىستانىش گا
ئەپەرىستىن...).

لە مۇنۇلۇژى نا راستەوخۇدا كە ئىحا بە خويىنەر يا نووسەر دەدا
كە لە كايەدان.. ئەۋەتا لە چىرۈكى (شەتل) ۱۶۶۱ چىرۈكگىرەۋە
ۋا ناخى شاكەس دەخاتە روو (دۇنياش بن مىندالەكانى ئاغا
شويىنى باۋكى خۇيان ناگرىنەۋە، ئەۋەتە بەبەر چاۋى خۇتانەۋە
دېۋەخانەكەى ئاغا بوۋە بە قۇتابخانەۋە جارىكى تر نايىتەۋە بە
دېۋەخانەكەى جاران كە ئىۋە لىي ترساۋن).

شەپۇلى ھۇش:

لە پال تەكنىكەكانى گىرپانەۋە مارف بەرزنجى يەكەم
چىرۈكنوسە لە نىۋەى دوۋەمى پەنجاكاندا ئاۋرى لە تەكنىكى
شەپۇلى ھۇش داۋەتەۋە... ئەم تەكنىكە (تەنھا يەك كەسايەتى بە
درىژايى رۇمانەكە بى ۋەستىن دەدوى)^(۲) رووداۋو بەسەر
ھاتەكان بە شىۋەيەكى پچر پچرو ئالۋز دەگىرپتەۋە. ئەم جۈرە

^(۲) كۇفارى نووسەرانى نوي ۹۱ نىسانى ۱۹۹۹ ل ۵۵-۵۷ (مۇنۇلۇژى ناۋەۋەى لەرۋمانى نويدا) د.
نعيم عكبة- ۋەرگىرپانى رىبين اسماعيل .

چيروکه له گوشه نيگای که سيکه وه دهگيرپيته وه واته
 (مونوفونيه) و هرزو بوچوون و کاردانه وه وههستي نه وه که سه
 دهردهپریت و هه موو گيرانه وه که بریتيه له (قسه کانی ناوه وه ی
 نه وه که سایه تيبید)^(۳) نه م قسانهش زوربه ی جار شيواو و
 هه لوه شاوهن و زیاتر له ورینه دهچن رووداوه کان له دواي يهک
 پيشان نادرین رومانی (شه پولي هوش) له بناغه دا گرنگی به و
 لایه نه خه فه بووانه ی هوش و دهره وه ی مروقه ده دات که دهرناکه ون
 و ته نها چاوی رومان نووسی ده یان بینیت یا خود ههستیان پی
 دهکات و گرنگی به دهر وون و ناوه وه ی شاکهس و ههست و
 نهسته خه فه کراوه کانی داوه و جهخت ده خاته سه ر ئاسته کانی
 پیش گوتن له هوشدا به مه بهستی ئاشکرا کردنی گیانی
 دهر وونی که سیتیه کان به تايبه تی شاکهس به پیی چه مکی
 (میکائیل باختین) نه م رومانه یا بلین چيروکه چيروکیکی
 مونولوگییه و يهک کهس ده دویت و قسه کردن بو خوی قورخ
 دهکات و هه موو ههسته خه فه بووه کانی خوی هه لدهرپریت. وهک
 روبرت همفري له مه رجه کانی شه پولي هوش و مونولوگی
 ناوه وه ی راسته و خویدا دیاری کردوه ده بی (نه وانی

^(۳) گوفاری نووسه رانی نوی - ۹ژ نیسانی ۱۹۹۹ - ل ۵۵ - ۵۷ (مونولوژی ناوه وه ی ل رومانی نویدا - د.

نعیم عقیه - وه رگيرانی ریبین رسول اسماعیل

له دەر ووندايه ده بى به ليشاوو بى په يوه ندييه كى مه وزوعى
 تونديش له نيوان نهو شتانه دا نه بى كه دهر يان دهر بى و قسه و
 باس و فيكره يان زوو زوو يه كتر بقرت يئن^(۱) ليړه دا نه وه مان بو
 دهر كه وت كه له مۆنولوگى ناوه وهى راسته وخودا مهرجه به
 ليشاوو هاتنى دهر برين و يه كترى برين (يان نه بوونى په يوه ندى
 مه وزوعى) يش له نيوانياندا تيكل بوونيك كه شه پولى هوشه
 دروست دهكات^(۲).

- له هندی له چيروكه كانى مارف به رزنجيدا مۆنولوگى ناوه وه
 وهك شه پولى هوش به كار هي ناوه كه بيره كان به ليشاو دينن و
 زور جاريش په يوه ندييه كى لوژيكى له نيوان بيره كاندا نيه و پچر
 پچرى بابه ته كان ناشكرای به شه پولى هوش ده كه نه له چيروكى
 (نامهى سهرنوسهر - ل ۱۷۳ - ۱۷۴) چيروكگيره وه له گيرانه وه دا
 بيره كان به سهر يه كدا تيكل دهكات له كاتيكا نووسهر يان
 چيروكگيره وه (دلى لای لاوه خوين گهرمه كانه كه هه موو چهند
 هه فته يهك بوو دهستيان دابووه تفهنگ...) يه كسهر بيره كانى بو
 لای چهند كه سيكى تر دهر وات و له دلى خويدا به چاوى
 چيروكگيره وه شاكس ده بينى و كه سيكى ديارى كراوه دهلى:

(۱) تيار الوعى فى الروايه الحدييه - رويرت همفرى - ص ۴۴ - ۴۹.

(۲) ليكولينه وه كورته چيروكى كوردى نيراميم قادر محمده ل ۱۹۵.

"بیرم له نه وزاد ئه کرده وه که له سه ره تای مه شقی چه کدایه یه که م جار بوو تفهنگی ئه گرت به دهسته وه... (فه راهام) هاته وه یاد له ناو ریزی لاهه کانی هیزی بهرگریدا وه ستا بوو سه ری نه گه یشته شانی هاوړیکانی... نازانم چۆن هه له ی ناو نووسه کانی دایه ره ی ناو نووسین به فریای گه یشت که به هه ژده سالی نووسیوو ل (۱۷۳). له لایه کی تریشه وه جاریکی تر بیره کان به لیشاو دین وتیکه ل به یه ک ده بن (جمهوریه تی کوردو عه ره ب... تا... دوا... تن... وک... به خ... ت... کورد... عه... ره... ب... ئه بی خوشکه سوڤیه تیه کانمان به هاری کوردستانیان لا چۆن بی؟! به هه مه رننگ دلشادن...).

- له چیرۆکی (په یکه ری گاو رباغی ل ۱۸۰) دا بیره کان تیکه ل ده بن چیرۆکگیره وه پاش ئه وه ی توانای (موللا) دهرده خات به هو ی شه لته راکیشانی ریگای تسعین و بازارو ده ست کورتی و دوورکه وتنه وه بو روژانی رابردوو و نه وه کانی خه لیفه هه واس و پلاوه چه وره و چایه سه نگینه که ی مه ولود له پر بیره که پچر پچر ده بی و بابه تیکی تری تیکه ل ده کات و که سیش حارز نییه (ئه مشه و خوا به خیری بگیری حاجی به کر جه نابتم دی له ناو گومه زی مزگه وتدا باله ت گرتنه وه به ره و ئاسمان ئه فریت... ماشاء الله... سه لاوات له پیغه مبه ر ئینشاء ئه للا پایه یه کی به رزت پی

بەخشراوہ.. جا مەولودىكى پىغەمبەر بفرموون بۆئەم
جومعەيە).

- لە (سەر لە بەيانى نەورۇزىك) ل ۱۹۳۱د چىرۇكنووس
شەپۇلى ھۆش بەكار ھىناوہ... نووسەر بە شىوہ يەكى
ناراستەوخۇ ھەستەكانى دەردەپرى.

- "ئەوسا ئازادو ئىستە گىرۇدەى سەد داو، ئەوسا كارەباو
موبىلەو رادىو ئۆتۆمبىل و ئاوى بۆرى، قاسپەى كەوكان ئىستا
لوولە تەفەنگ و دەسپىرژى شەستىرو كەلەپچەو بگرەو بەردەى
پۇلىس و زىندان، ئەوسا تاقى لاوى و جوانى، ئىستا دەمى پىرى
كە ھەر ساپتە خەفەتەك و ھەر رۇژە دەردىك من لەم دەريا بى
پايانەى يادو لىكدانەو ھەدا بووم".

- لە چىرۇكى (بەسەرھاتى قوتابىيەكى پۇلى چوارەمى حقوق
ل ۱۹۹۱د) شەپۇلى ھۆش بەكار ھىناوہ *

گىرئانەوہى مۇنۇلۇگى بەتەداعى

جۇرىكە لە مۇنۇلۇگى ناوہو بە ھۆى پىشت بە يادو بىرەوہرى و
زانبارىيەكانى زەين (الزھن) دەبەستىت بۇ وىنەو دەنگ و رەنگ و
بۇن و بەرزى و نزمى) (1) ئەم جۇرە تەكنىكە لە چىرۇكى (سەر لە

* لەبەر نۇرى نمونە بە پىئويستمانى زانى نامازە بە لاپەرەكان بكرى.

(1) لىكۆلىنەوہى كورنە چىرۇكى كوردى... ۱۹۹۱.

بەيانی نەورۆزىك)دا... ل ۱۸۸ لەگەل (بەسەر ھاتى قوتابىيەكى
پۆلى چوارەمى حقوق- ل ۱۹۵) و (من و براكەم ل ۲۰۶) ئەم
گىرەنەو ەك ديارە پەيوەندى نىوان دويىنى و ئەمپرويه واتە بە
ھوى شتىكەو ە شتىكى تر لە كاتى ئىستادا ياد دەكرىتەو ە).

باسى دوو ەم:

ھەندى تەكنىكى ترى گىرەنەو ە

لە زۆربەى چىرۆكەكانى مارق بەرزنجىدا چەند تەكنىكىكى
گىرەنەو ە ھەن كە لە م خالانەى خوارەو ە دەيانخەينە بەرچاو:
۱- چايتەر كوردنى چىرۆكىك و بەش بەش گىرەنەو ەى يەكىكە لە
تەكنىكە بەكار ھىنراو ەكانى گىرەنەو ە^(۱) كە زۆرجار نووسەرىكى
و ەك شىخ مارق بەرزنجى لە ھەندى چىرۆكدا بو چايتەر كوردنى
چىرۆكەكە ئەم نىشانەى داناو ە. (***) يان () يان ژمارە
(يەكەم، دوو ەم، سىيەم، چوارەم) و زۆر جار يىش ناو نىشانى
لاو ەكى بو چىرۆكەكە داناو ە لە چىرۆكى ئاوازو كە بابدا
چىرۆكەكەى بەم شىو ەيە چايتەر كوردو ە.

(۱) لىكۆلىنەو ەى كورە چىرۆكى كوردى لە كوردستانى باشووردا... ل ۱۸۰ (جىگەى سەرنجە شىخ
مارق بەرزنجى لە نيو ەى دوو ەمى پەنجاكانەو ە ئەم جۆرە تەكنىكى بەكار ھىنراو ە كە چى (ئىبراھىم
قادى) ئەم تەكنىكە بو زۆربەى نووسەرانى دەيەى ھەفتاى بەكار ھىنراو ە، بېوانە ھەمان لاپەرە ل ۱۸۰.

۱- به کار هیئانی (* * *) بو هەر چاپتهریک و نووساندنی به چایتهریکی تر.

۲- دانانی ناوونیشانی لاوهکی بو چیرۆکهکه وهک:

ا/ له ناو چایخانهی گه‌په‌که‌که‌دا.

ب/ بریاری دادگاوه‌ندیخانه.

۳- خه‌نجه‌ر بو‌که‌باب و تفه‌نگ بو‌ئا‌ه‌نگ.

- له چیرۆکی (به‌سه‌ر هاتی قوتابییه‌کی پۆلی چواره‌می حقوق)⁽²⁾ دا شیخ مارف به‌رزنجی بو‌ چاپته‌رکردنی ژماره‌وه‌ به‌شی داناه‌وه‌ وه‌ک (به‌شی یه‌که‌م، به‌شی دووه‌م، به‌شی سییه‌م، پانسیۆن، به‌شی چواره‌م).

۲- هه‌والی رادیۆی که زیاتر درێژه به‌ رووداه‌وه‌که‌وه‌ دلنیا بوونی پال‌ه‌وانی چیرۆک له‌ ناو زینداندا به‌ تاییه‌تی رووخاندنی هه‌ستی پال‌ه‌وان و به‌رزکردنه‌وه‌ی وره‌ی له‌ چیرۆکی (جه‌ژنیکی شادی) لاپه‌ره‌ (۷) به‌کار هاتوه‌وه‌. (هه‌واله‌که‌ی شه‌وم بیر که‌وته‌وه‌ که‌ له‌ هه‌مان رادیۆوه‌ بیستمان...).

(2) چیرۆکی به‌سه‌رماتی قوتابییه‌کی پۆلی چواره‌می حقوق... ل ۱۹۵-۲۰۲.

(زۆرتر له راديۆ كە نزيك بوومهوه تا دلتيا بووم كە ئەم جارەش دەنگى ديموكراسى و ئاشتى بالى خوى كيشايهوه بهسەر شهقامهكانى بهغداى خوشهويستدا).

۳- گهپانهوه بۆ رابردوو - فلاش باگ و هيئانهپيش چاو. ئەمەش جوړيکه له تهكنيكي گيپانهوهى رووداوو گهپانهوه بۆ ياديكي رابردوو رووداويكي كۆن له ناو رووداوه سهرهكيبهكهيدا (گهپانهوه بۆ رابردوو و اتاي بير خستنهوه)⁽¹⁾.

له چيروكهكانى مارف بهرزنجيدا ئەم جوړه تهكنيکه به زۆرى بهكار هاتوو وهك له چيروكى (شهتل- ل ۱۶۰ - ۱۶۶) و له چيروكى (پهيكههكانى گاويرباغى ل ۱۸۰) له چيروكى (سهر لهبهيانى نهوورۆزيك ل ۱۸۹، ل ۱۹۰، ۱۹۱) كه ئەو گهپانهوهيه بۆ رابردوو و هيئانى بۆ ئيستا بى پچراندن كه زياتر ژيانى كاراكتەر دهردهخات.

۴- تهكنيكي يهكدهنگى و فرهدهنگى (مۆنوفونى و پۆلوفونى)⁽²⁾.

(1) اللسنيه والنقد الادبى - موريس ابو ناچر - بيروت ۱۹۷۹ - ص ۹۵.

(2) ئەم تهكنيکه له لايەن رهخهنگر (ميخائيل باختين) كراوه به دوو جوړى سهرهكى و گيپانهوهى يهك دهنگى زاراوهى گيپانهوهى مۆنۆلۆگييه و يان مۆنۆفونيه... بهشهكهى تر فرد دهنگى كه زاراوه پۆلوفونى و (الصوت الاخر - فاجل تامر... ص ۲۵).

زاراوهى مۆنۆفونى و پۆلوفونى له زاراوهى مۆسيقا وهركيراون فۆن واته دهنگ - سمون واته كهس يهكدهنگى. پۆلى واتاي فره، فۆنى واتاي دهنگ = فره دهنگى.

یهك دەنگی: ئەم تەکنیکە یەکیکە لە تەکنیکی گۆرانیوێهەر کە چیرۆکگۆرێهەر. لە گۆشەنیگای خۆیەوێهەر رووداوێهەرکان پێشکەش دەکات و دەگۆرێتێهەر بە تاییبەتی لە چیرۆکی یەك دەنگیدا. تەکنیکی فرەدەنگی (پۆلوفۆنیە): - لە کۆمەڵی گۆشەنیگای چەند کەسانیکەوێهەر بەسەر گۆرانیوێهەری یەكدەنگی زالە. چیرۆکگۆرێهەر بە ئازادی لە نیوان دەنگەکان و مەملانییدا دیت و دەچیت کەزیاتر زیندویەتی بە تیکستەکە دەدات. لە چیرۆکی یەكدەنگی - ئایدیۆلۆژیای تاکو یەك دەنگ دەور دەبینی.

زۆرجار تەکنیکی یەكدەنگی پەییوێهەندی بە مۆنۆلۆگی ناوێهەر و کەسیکی ئاوارەبوونی بی پشت و پەنا دەکات.

لە تەکنیکی فرەدەنگیدا رەگەزەکانی گۆرانیوێهەر و جۆرە جیاوازیەکان و زمان و دەنگی کەسەکان و (بیگانە و ناو و هەکو جۆرە ئاوازیکی سیمفونی تەواو وایە⁽³⁾ کە هەر یەکیک دەوریکی تاییبەتی و یەکیتی هارمونی پیکەوێهەر بەستوویانەتەوێهەر. هەرچی پەییوێهەندی بە بابەتەکە ی ئیمەوێهەر بی ئەوێهەر مەرف بەرزنجی ئاوری لە تەکنیکی یەكدەنگی لە چیرۆکی (نامە ی سەر سنوور)

بەروانی موسیقی و الحارە - هوجولاینتتريت. ت: احمد حمدی محمود - القامەر ۱۹۶۴، س ۲۶. مەرەما بیروانی: الصوت الاخر - الجومەر الحواری للکتاب الوبی. فاجل پامر بغداد ۱۹۹۲. ص ۲۰.

(3) الصوت الاخر. فاجل پامر. ص ۲۱.

داوۋتەوۋە كە شاكەس بە دەست گەشتىنى نامەو خويندەنەوۋە
شاگەشكە دەبى و ئاخ ھەلئەكېشى و خوزگە دەخوۋى كە بال
بگىتەوۋە زوۋ بگاتە سەر سنوور بۇ لای (م) و دەم بنىتە ناو
دەمى و تىر تىر ھەلى مژى، كە ئەمەش پەيوەندى بە مۇنۇلۇژى
ناوۋە ھەيە.

- ھەروەھا لە چىرۇكى (سەر لە بەيانى نەورۇزىك) دا تا
كۇتايى چىرۇكەكە ھەست بە يەك دەنگ دەكرى كە ئەویش
دەنگى چىرۇكگىرەوۋە يا نووسەرەو لە كۇتايىدا دەنگى كورەكەى
تىكەل دەبى.

- لە چىرۇكى (جەژنىكى شادى) دا ھەست بە گىرەنەوۋە
يەك دەنگ دەكرى و چىرۇكگىرەوۋە روۋداوۋەكان دەگىرەتەوۋە
دەنگوباسى دويىنى و ئەمپروۋ گۇرانكارىيەكان دەنگى كەسى
لەگەل نىيە تەنيا كرىكارىك نەبى لەپەر دەردەكەوى (ئاخۇ چى
كەش ئەبىنم) ئەم دەنگە لە گوچكەى چىرۇكگىرەوۋە دەزرنگايەوۋە
(چەند پاشاۋ مىرى كە بەرى ئەكەن.. ھەژاران زوۋ نامرن - نامرن)
مۇنۇلۇژى ناوۋەوۋە چىرۇكگىرەوۋە دەردەخات.

لە تەكنىكى (فرە دەنگى) دا شىخ مارف بەرزنجى لەم چىرۇكانە
ئاۋرى لە تەكنىكى فرەدەنگى كەسەكان داوۋتەوۋە:

۱- لە چىرۇكى (ئاۋازو كەباب) دا بناغەيەكى (رەمن) بەكار
ھىناۋە (خەنجەر بۇ كەباب و تەفەنگ بۇ ئاۋاز).

۲- له چیرۆکی (گای پیروژ) فرە دەنگەکان (شیخ، خەلیفە، کۆلکە مەلا، کوێخا میوان، حەمە ی مەیتەر، حەمە، قالە، حوسەین) ئەمانە ھەریەکە دەنگ و رەنگ و شیۆھزاری خۆیان بەکار ھێناوە و دژی مامۆستای گوندەکان.

۳- له چیرۆکی (پەیکەرەکانی گاوریباغی) دا دوو دەنگ دیارە واتە (وسوو موللا) یە.

۴- له چیرۆکی (شەتل) دا دوو ئەفەندی واتە دوو مامۆستا دەور دەبینی.

۵- له چیرۆکی (بەسەر ھاتی قوتابییەکی پۆلی چوارەمی حقوق) چەند کەسێک دەور دەبینن. واتە جگە لە چیرۆکگێڕەو ھەمان شتزان ھەندی لە کەسەکان دەبنە چیرۆکگێڕەو و درێژە بە گێڕانەو دەدەن ئەو ھەتا لەو کاتە ی شاکەس بەرامبەر دانیشتوو ھەبیر لە سەر دەم و چۆنیەتی دەکاتەو چیرۆکگێڕەو واز لە گێڕانەو دەینی و بوار بە کەسە کە دەدات لە رێگە ی گەرانەو ھە (فلاش باگ) چیرۆکە کە بگێریتەو.. لە ناو ئەم چیرۆکانە دا کە فرە دەنگی لە جووری کەسەکاندا دەردەکەوی یەکیک بزر دەبی و یەکیکی نوێ سەر ھەل دەدات (ھەر یە کە شیان خاوەنی گۆشە نیگا و دەنگ و سەدای تایبەتی خۆیەتی) (1) کە ئەمەش

(1) الصوت الآخر - فاجل پامر - دار الشؤون الثقافية العامة - بغداد - 1992 - ص 69.

مەرجىكى سەرەكى دروست بوونى پۇلىفونۇنيە. لەم چىرۆكەدا
(كەمال) كە شاكەسە (عەزىن) عومەر، ام جرجىس جرجىسى
كوپى، سامان ھەر يەكە بە جوړو رەنگىك دەور دەبينن.
بەپيى رەخنەگرى بەناوبانگى رووسى (مىخائىل باختىن) ئەم
جوړە تەكنىكە تازەيە (فرە دەنگى - پۇلوفۇن) تەواوكەرى جوړە
كۈنەكەيە (يەكدەنگى - مۇنۇلوژى).

لە ناو چىرۆكەكاندا ئەو ھەمان بۇ دەرکەوت كە مارف بەرزنجى پىتر
ئاوپرى لە چىرۆكى فرەدەنگى ۋەك تەكنىكى تازە) داوۋەتەو كە
ئەمپۇ سەردەمى ئەم جوړە تەكنىكەيە.

۶ - تەكنىكى ھىنانە پيىش چاۋ.

يەككە لە تەكنىكەكانى گىپرانەو (كە رووداۋى رابووردوۋى
ژيانى كاراكتەر دەخاتە بەرچاۋى خويىنەر. بەلام جياواز لە فلاش
باگ بەوھى لەبرى ۋەستاندى گىپرانەو لە كاتى ئىستاي دەقداۋ
گەپرانەو بۇ رابردوو. رابردوو دەھيىنرئىت بۇ ئىستاي گىپرانەو
بەردەوامە ۋە ھەست بە پىچراندن ناكرى ۋ خويىنەرى لى ئاگادار
دەكرئىتەو، ئەو بەشەى رووداۋەكانى ژيانى كاراكتەر كە
دەھيىنرئىت بۇ ئىستاي ناو چىرۆك، زنجىرەى گىپرانەوھى پى تەواۋ
دەكرئىت^(۱).

(1) ليكۆلينيەى كورته چىرۆكى كوردى لە كوردستانى باشووردا... ل ۱۸۸.

ئەم جۆرە تەكنىكە لە چىرۆكەكانى مارق بەرزنجيدا بەدى دەكرى
وەك چىرۆكى (مەمەدە فەندى سەرسام) چىرۆكگىرەو لەسەر
زارى مەمەدەفەندى رابردووى ياد دەكەوئىتەو بەراوردى ئىستاي
دەكات بى پچرانى دەقەكە مەمەدەفەندى بە بلمە بلم دەستى
ئەكرد بە رازو گلهيى لەبەر خويەو لەگەل مورادا.

(كەسى جاران وابوو، چەقال و بەتال و كوردو كاراچ هەقى بوو
بەسەر هاتووچۆى وەزىرو كار بە دەستانەو... چۆن ئەبى خەلكى
بيكەن بە رۆژى خويان... چەند سولتان و پاشامان دى گشتى
وامان نەدى، ئىستا شەپرو شكانىش بە دەست حكومەتەو
نەماوە دوو كەس ئەبى بە هەرايان گورچ دوولاو قوليان ئەگرن
ياللا بو لاوان.. جاران من قومسيتر بووم لە (قولغ) دائەنيشتم دوو
باش چاوەش و چوار ئەفسەر هەموو كاروبارى شارىان هەل
ئەسووراندو كى دەيوئىرا فزە بكات.. جاران ئەمە نەبوو - لاوان،
قوتاييان، ئافرەتان، كاوه، نەروژ، گاورياغى، موزاھەرە..)⁽²⁾

— لە چىرۆكى (بەسەھاتى قوتاييەكى پۆلى چوارەمى حقوق) دا
(كەمال) لەسەر كورسيەك دانشتبوو و لە لەحزەى ئىستادا بىر لە
رابردوو دەكاتەو دەيبەستىتەو بە بارى ئىستاي.⁽³⁾

(2) سەرچەم بەرھەمى ... ل ۲۱۲.

(3) سەرچەم بەرھەمى ... ل ۱۹۵.

- لە چیرۆکی (سەر لەبەییانی نەورۆزیک)دا لە لاپەرە (۱۹۰، ۱۹۳) -
۱۹۴) نووسەر تەکنیکی ھینانەپیش چاوی وەك تەکنیکی
گیرانەو ھینانەو تە پيش چاوكە ژيانى كاراكتەرە رووداوەكانى
ژيانى خوئى و رابردووى خوئى و گەل بوئىستای دەھىنىت و
زنجىرەى بىرەكانى پى تەواو دەكات.

ئە نجام :-

لە ئە نجامى لىكۆلئىنە وە مە ماندا گە يىشتىنە ئە م خالانە ي
خوارە وە :-

۱- لە نيوە ي دوو مە سالا نى پە نجا دا، مار ف بە رزنجى
توانى وى يە تى چە ند تە كنى كى گى رانە وە بە كار بى نى وە ك شى وازى كى
نوى لە چى رۆكە كانى دا سى جۆ رە چى رۆك گى رە وە ھە يە لە گە ل
جۆ رى بى نى ن و شى وازى گى رانە وە يان :-

(ا) چى رۆك گى رە وە ي ھە موو شت زان (چ. گ.) .

(ب) چى رۆك گى رە وە ي ھە مان شت زان (چ. گ. =) .

(ج) چى رۆك گى رە وە ي كە م شت زان . (چ. گ. د)

۲- لە ناو چى رۆكە كاندا چى رۆك گى رە وە ي ھە موو شت زان زى اتر
بە كار ھاتو وە گى رانە وە كە ش زى اتر با بە تى يە (وە ك لە خى شتە كە دا
رە ومان كە ر دۆ تە وە) .

۳- چە شنە كانى شى وازى گى رانە وە كە :-

سە رجە م بە ر ھە مى ... ل ۲۱۲ .

سە رجە م بە ر ھە مى ... ل ۱۹۵ .

(ا) راستە و خۆ

(ب) نا راستە و خۆ

لەم دوو شیوازە چیرۆکنووس زیاتر شیوازی راستەوخۆ کە
(بابەتی)یە لەناو چیرۆکەکاندا بەکارهاتوو (وەک لە خشتەکەدا
روونمان کرۆدۆتەو).

٤- بەپێی مەبەست و ھۆیەکانی گێرانەو لە چیرۆکەکاندا
(وەسف و گفتوگۆ) لەسەر جەم چیرۆکەکاندا کەم یا زۆر
دەبینرێ. لە وەسفەکانی ناو چیرۆکەکاندا گەیشتینە ئەو کە
مارف بەرزنجی پتر گرینگى بە وەسفی کەسەکان و لایەنى
فیزیکی و وەسفی شوینەکان داوھ ھەر وھا لەرووی دایەلۆگەو
مارف بەرزنجی ئاوپر زیاتر لە مۆنۆلۆگى ناوھو داوھتەو. ئیتر
ئەو مۆنۆلۆگە راستەوخۆ بى یا ناراستەوخۆ بى.

٥- لە چیرۆکەکاندا وەک تەکنیکی نوێ مارف بەرزنجی ئاوپر لە
تەکنیکی مۆنۆلۆگى (تەداعى) و شەپۆلى ھۆش (تیار الوعى)
داوھتەو وەک لە چیرۆکەکانى (سەر لەبەیانى نەورۆزیک) و
(نامەى سەر سنوورى، پەیکەرەکەى گاوریباغى.. ھتد) داوھتەو.

٦- بەکارھینانى تەکنیکی تر وەک یەلایەنیکی نوێکردنەو
چیرۆک مارف بەرزنجی یەکەم چیرۆکنووس بوو کە لە زۆربەى
چیرۆکەکانیدا توانى (چاپتەرکردنى چیرۆک) بەکاربھینى و بەش
بەشى ھەندى لە چیرۆکەکانى بکات و نیشانەى (***) بۆ
دابىنى وەک لە چیرۆکى (ئاواز و کەباب)دا ئەم تەکنیکەى
بەکارھیناوە.

ھەرۋەھا لە چىرۋىكى (بەسەرھاتى قوتابىيەكى پۆلى چوارەمى
حقوق)دا تەكنىكى بەش بەشكردنى بەم جۈرە بەكارھىناۋە
(بەشى يەكەم، بەشى دوۋەم، بەشى سىيەم، بەشى چوارەم).

۷- لە ھەندى چىرۋىكىدا مارق بەرزنجى تەكنىكى (ھەۋالى
رادىۋى) بەكارھىناۋە چىرۋىكى (جەژنىكى شادى).

۸- مارق بەرزنجى لە زۆربەى چىرۋىكەكانىدا تەكنىكى گەرەنەۋە
بۇرابردوۋ (فلاش باك) و تەكنىكى (ھىنانە پىش چاۋى) بە
كارھىناۋە ۋەك لە چىرۋىكى (شەتل) - پەيكەرەكەى گاۋرباغى -
سەر لەبەيانى نەۋرۇزىك - مەمەدەفەندى سەرسام - بە سەرھاتى
قوتابىيەكى پۆلى چوارەمى حقوق).

۹- مارق بەرزنجى لە چىرۋىكەكانىدا تۋانى تەكنىكى نۋى بەكار
يىنى كە ئەۋىش.

(ا) تەكنىكى يەكەنگى (مۈنۈلۈگى).

(ب) تەكنىكى فرەدەنگى (پۈلۈفۈنى).

لە ئەنجامدا بۇمان دەرکەۋت كە تەكنىكى فرەدەنگى ۋەك
تەكنىكى چىرۋىك و رۇمانى ھاۋچەرخ بە زۆرى لای مارق
بەرزنجى بەكار ھاتوۋە. چىرۋىك (شەتل، ئاۋازو كەباب، گای
پىرۇز، پەيكەرەكەى گاۋرباغى، بەسەرھاتى قوتابىيەكى... سەر
لەبەيانى نەۋرۇزىك).

سەرچاوهكان:

(أ) به زمانی كوردی: -

۱- ئافرهت له چیرۆکی كوردیدا (۱۹۲۵ - ۱۹۷۰) سه باحی غالب -
به غدا ۱۹۷۸.

۲- بیلوگرافیای دوو سه د ساله ی کتیبی كوردی (۱۷۸۷ - ۱۹۸۶)
مستهفا نه ریمان - به غدا ۱۹۸۸.

۳- بینای هونه ری چیرۆکی كوردی له سه ره تاوه تا كۆتایی جهنگی
دووهمی جیهان - په ریز سا بر محمد (نامه ی ماجستیر) كولیجی ئاداب -
زانكۆی سه لاهه دین - هه ولیر ۱۹۹۳.

۴- په خشانی كوردی - عه بدولره زاق بيمار - به غدا ۱۹۸۸.

۵- چیرۆکی هونه ری كوردی (۱۹۲۵ - ۱۹۶۰) حسین عارف - به غدا
۱۹۷۷.

۶- چیرۆکی نوینی كوردی - حه سه ن جاف - به غدا ۱۹۸۵.

۷- لیكۆلینه وه له چیرۆكه كانی حسین عارف - تاهر محهمه د عه لی
(نامه ی ماجستیر) كولیجی ئاداب - زانكۆی سه لاهه دین - هه ولیر ۱۹۹۱.

۸- لیكۆلینه وه و بیلوگرافیای چیرۆکی كوردی ۱۹۲۵ - ۱۹۶۹، عومه ر
مه عروف به رزنجی - به غدا ۱۹۷۸.

۹- لیكۆلینه وه ی هونه ری یان هه لبركاندن. عومه ر مه عروف
به رزنجی... به غدا ۱۹۷۸.

- ١٠- رۆلى گۆقارى هيو له پيشخستنى هونه ره كانى ئه ده بى كورديدا.
هيمداد حسين- هه وليتر ١٩٩٨.
- ١١- سه رجه مى به ره مه كانى مارق به رزنجى شه هيد (پشكۆ). سامان
مارف به رزنجى- عومهرى مه عرف به رزنجى- هه وليتر ١٩٩٣.
- ١٢- كريكارو چيروكى كوردى- روف هه سن- به غدا ١٩٨٢.
- ١٣- ليكۆلينه وهى كورته چيروكى كوردى له كوردستانى باشووردا
(١٩٧٠-١٩٨٠) ئيبراهيم قادر محمه د هه وليتر ١٩٩٧ (نامهى دكتورا)

به زمانى عه ره بى:

- ١- الانسية والنقد الادبي في النظرية والممارسة. د. موريس ابو
ناصر- بيروت ١٩٧٩.
- ٢- البناء الفني لرواية الحرب في العراق- عبدالله ابراهيم علاوي
(رسالة ماجستير) جامعة بغداد- بغداد ١٩٨٧.
- ٣- بناء الرواية - د. سيزار قاسم- بيروت ١٩٨٥.
- ٤- البناء الفني في الرواية العربية في العراق- شماع مسلم و
د. نعيم العاني- بغداد- ١٩٨٧.
- ٥- البناء الفني في الرواية التاريخية العربية- خالد سهر محي
الدين الساعد (؟) .
- ٦- الادب وفنونه - د. عزالدين اسماعيل- القاهرة- ١٩٨٧.

- ٧- النقد التطبيقي التحليلي - د. عدنان خالد عبد الله. بغداد
١٩٨٦.
- ٨- الصوت الاخر- الجوهر الحواري للخطاب الادبي، فاضل
ثامر- بغداد ١٩٩٢.
- ٩- القصة القصيرة نظريا وتطبيق - يوسف الشاروني - سلسلة
كتاب الهلال - العدد ٢١٦ - مصر ١٩٧٧.
- ١٠- الواقعية في الادب الكردي - د. عزالدين مصطفى رسول -
بيروت ١٩٦٦.
- ١١- تيار الوعي في الرواية الحديثة - روبرت همفري - ت، د.
محمود الربيعي ط ٢ مصر ١٩٧٥.
- ١٢- تقنيات السرد الروائي في ضوء المنهج البنوي - يمني العيد.
لبنان ١٩٩٠.
- ١٣- صفحات من تاريخ العراق المعاصر - درات تحليلية بغداد
١٩٨٧.
- ١٤- عالم القصة - برناردي فوتور. ت: د. محمود مصطفى
هدارة. القاهرة ١٩٦١.
- ١٥- عالم الرواية - رولان بورنوف و ديال ثوتوليش - ت نهاد
التركلي - بغداد ١٩٩١.
- ١٦- فن القصة - د. محمد يوسف نجم - بيروت ط ٦، ١٩٧٤.
- ١٧- فن القصة القصيرة - د. رشاد رشيد - بيروت ط ٢ ١٩٧٥.

- ١٨- نظرية المنهج الشكلي - توما شفسكي الشكلانيين الروسي
ترجمة - ابراهيم الخطيب - بيروت ١٩٨٢.
- ١٩- نشأة القصة في العراق ١٩٠٨ - ١٩٣٢ - د. عبدالاله احمد -
بغداد ١٩٦٩.
- ٢٠- الموسيقى والحضارة - هوجولاييني تنتريت. ت - احمد
حمدي محمود - القاهرة ١٩٦٤.

گوڤارو روژنامه کان:

گوڤاره کان:

- ١- بهيان ژ ٤ به غدا ١٩٧٤ (چيروک له ويژهی کۆن و نویماندا -
عبدالله سراج)
- ٢- پیری نوی ژ ٦٤ - ١٢/٩/١٩٧٣. ژ ٦٤ - ١٢/٩/١٩٧٣
- ٣- روژی کوردستان ژ ١ سالی ٢ ثابی ١٩٧٤ (پشکوو چيروکی
کوردی).
- ٤- روژنبیری نوی ژ ٦٣ به غدا ١٩٧٧ (شیوه کانی تهکنیک له
چيروکی سالانی دوی ١٩٧٠ - حسین عارف)
- ٥- شهفه ق ژ ٢ - ١٥ شوباتی ١٩٥٨ - ئهلف و بی - شوان.
- ٦- شهفه ق - ژ ١٥ کانونی دووهم ١٩٥٨ (کامهران و
دیاریه کهی).

- ٧- شهفهق- ژ ١٠ بهرگی یهك، ٢٥ تشرینی دووهمی ١٩٥٨-
 كۆن و نوێ له شیعرا...)
- ٨- شهفهق- ژ ٢-٢ كانونی دووهم و شوبات ١٩٥٩ (ئهلف و
 بی)
- ٩- نووسه‌ری كورد- ژ ٦ سالی ١- مارت و نیسان ١٩٧٢.
- ١٠- نووسه‌ری كورد- ژ ٨ مایسی ١٩٧٣ (پشكۆره‌خنه‌ی
 ئه‌ده‌بی).
- ١١- نووسه‌رانی نوێ- ژ ٩ نیسانی ١٩٩٩.

رۆژنامه‌كان:

- ١- التاخى- العدد ١٣٧- ١٤ ايلول ١٩٧٢ (پشكۆ و القسه
 الكردیه).
- ٢- التاخى- العدد ١٢٠٠- ٣٠ تشرین ١٩٧٢. ()

۳. سلّو له حه‌یده‌ری‌بابا - وه‌رگی‌رای کوردی شی‌عیری‌کی به‌رزی محمد حسین شه‌ه‌ریار شاعیری ناسراوی نازه‌ری‌ایجانی، وه‌رگی‌پران له نازه‌ری‌ایجانییه‌وه به‌هاوکاری حه‌سه‌ن نه‌ییووبزاده.

کاره‌کانی‌تر

۱. "کاچوو مادانی" - کۆی بیره‌وه‌رییه‌کانم.
۲. راپه‌پینی شیخ عوبه‌یدی‌لّای شه‌مزینی - کۆمه‌له‌ یادداشتی رۆژانه‌ی میرزا‌علی نه‌فشاری ئورومی، ده‌ستنوو‌سیکی فارسی.
۳. خرۆشۆف و که‌مه‌ینی دژی ستالینی، نووسینی کاشی مه‌جید، وه‌رگی‌پران له‌ئینگلیزییه‌وه.
۴. وه‌رگی‌پرانی ۱۲ کتیبی مندالان به‌کوردی و ۵ کتیبی‌تر به‌فارسی بۆ بنکه‌ی (مانترا) له‌له‌ندن. ئەم کتیبانه‌که هه‌ندیکیان تانیستا بلاوکره‌ونه‌ته‌وه به‌دوو زمان چاپ ده‌بن: ئینگلیزی و کوردی یا ئینگلیزی و فارسی.

